

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΓΕΩΠΟΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΓΕΩΠΟΝΙΑΣ ΙΧΘΥΟΛΟΓΙΑΣ
ΚΑΙ ΥΔΑΤΙΝΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ**

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**«Η Εφαρμογή της Αρχής "*ο ρυπαίνων πληρώνει*" μέσα από την
Ελληνική Νομολογία»**

Μαρία Ι. Γαλλιού

ΒΟΛΟΣ 2025

**UNIVERSITY OF THESSALY
SCHOOL OF AGRICULTURAL SCIENCES
DEPARTMENT OF ICHTHYOLOGY AND AQUATIC
ENVIRONMENT**

POSTGRADUATE MASTER'S THESIS

**«Implementation of the "polluter pays" principle through Greek
legislation»**

Maria I. Galliou

VOLOS 2025

**«Η εφαρμογή της Αρχής "ο ρυπαίνων πληρώνει" μέσα από την Ελληνική
Νομολογία»**

Τριμελής Εξεταστική Επιτροπή:

1) Κωνσταντίνος Σκόρδας, Καθηγητής, Περιβαλλοντική Γεωχημεία, Τμήμα

Γεωπονίας Ιχθυολογίας και Υδάτινου Περιβάλλοντος, Σχολή Γεωπονικών

Επιστημών, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, ***Επιβλέπων***,

2) Δημήτριος Βαφείδης, Καθηγητής, Βιοποικιλότητα των Θαλάσσιων Βενθικών

Ασπόνδυλων και άμεση - έμμεση χρησιμότητά τους, Τμήμα Γεωπονίας Ιχθυολογίας

και Υδάτινου Περιβάλλοντος, Σχολή Γεωπονικών Επιστημών, Πανεπιστήμιο

Θεσσαλίας, ***Μέλος***,

3) Νικόλαος Νεοφύτου, Καθηγητής, Υδατοκαλλιέργειες και Περιβάλλον, Τμήμα

Γεωπονίας Ιχθυολογίας και Υδάτινου Περιβάλλοντος, Σχολή Γεωπονικών

Επιστημών, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, ***Μέλος***.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θα ήθελα να εκφράσω τις ειλικρινείς μου ευχαριστίες σε όλους όσους συνέβαλαν στο να φέρω σε πέρας την παρούσα Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία. Ιδιαίτερα θα ήθελα να ευχαριστήσω τον Επιβλέποντα της εργασίας αυτής, καθηγητή Κωνσταντίνο Σκόρδα για την πολύτιμη βοήθειά του και τη διαρκή υποστήριξή του, κατά τη συγγραφή της παρούσας εργασίας, καθώς και τα μέλη της εξεταστικής επιτροπής, αποτελούμενη από τους καθηγητές Δημήτριο Βαφείδη και Νικόλαο Νεοφύτου για τις χρήσιμες συμβουλές και την καθοδήγησή τους καθ' όλα τα στάδια διεκπεραίωσης της εργασίας.

Τέλος, θα ήθελα να εκφράσω τις ευχαριστίες μου στην οικογένειά μου για την αμέριστη συμπαράσταση, βοήθεια και προ πάντων κατανόηση και ανοχή καθ' όλο το χρονικό διάστημα των σπουδών μου.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία εξετάζει την αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει», αναδεικνύοντας τη σημασία της για την προστασία του περιβάλλοντος, τη διαχείριση φυσικών πόρων και τη βιώσιμη ανάπτυξη. Πρόκειται για μια θεμελιώδη αρχή, η οποία καθιερώθηκε σε διεθνές επίπεδο και ενσωματώθηκε στο ευρωπαϊκό και ελληνικό δίκαιο, προωθώντας την ανάληψη ευθύνης από τους υπαίτιους για περιβαλλοντικές ζημιές. Η αρχή περιλαμβάνει τόσο την πρόληψη της ρύπανσης μέσω προληπτικών μέτρων όσο και την αποκατάσταση του περιβάλλοντος όταν προκύπτουν ζημιές, διασφαλίζοντας ότι οι οικονομικές επιπτώσεις βαρύνουν αυτούς που τις προκαλούν. Η εργασία διερευνά το θεωρητικό υπόβαθρο της αρχής, αναλύει τη νομική της βάση και εξετάζει τον ρόλο της νομολογίας με παραδείγματα από ελληνικές και διεθνείς δικαστικές αποφάσεις. Παράλληλα, εντοπίζει τις προκλήσεις εφαρμογής της στην Ελλάδα, όπως η έλλειψη μηχανισμών ελέγχου, οι καθυστερήσεις στην επιβολή κυρώσεων και η περιορισμένη τεχνογνωσία. Μέσα από συγκριτικές αναλύσεις με άλλες χώρες, υπογραμμίζεται η ανάγκη ενίσχυσης των θεσμικών και οικονομικών εργαλείων για την αποτελεσματική εφαρμογή της. Η εργασία καταλήγει με προτάσεις που περιλαμβάνουν τη βελτίωση του νομικού πλαισίου, την ενίσχυση των ελεγκτικών μηχανισμών, την προώθηση βιώσιμων τεχνολογιών και την ευαισθητοποίηση του κοινού. Επισημαίνεται η σημασία της συνεργασίας μεταξύ πολιτείας, επιχειρήσεων και κοινωνίας των πολιτών για την προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξης. Με αυτό τον τρόπο, αναδεικνύεται η δυνατότητα της αρχής να αποτελέσει βασικό εργαλείο για την περιβαλλοντική πολιτική στην Ελλάδα και διεθνώς.

Λέξεις κλειδιά: Περιβαλλοντική προστασία, «ο ρυπαίνων πληρώνει», Βιώσιμη ανάπτυξη, Νομοθετικό πλαίσιο

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ	v
1.1 Τι είναι «το περιβάλλον»	v
1.2 Τι είναι η ρύπανση του περιβάλλοντος;	vii
1.3 Παρουσίαση της αρχής «ο ρυπαίνων πληρώνει»	2
1.4 Σκοπός και στόχοι της παρούσας διπλωματικής	6
2. ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ	7
2.1 Ανάλυση της αρχής «ο ρυπαίνων πληρώνει»:	7
2.2 Νομική βάση σε διεθνές και ευρωπαϊκό δίκαιο.	9
2.3. Οδηγία 2004/35/EK και εφαρμογή της αρχής «ο ρυπαίνων πληρώνει»	10
3. ΔΙΚΑΣΤΙΚΕΣ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΠΟΥ ΒΑΣΙΖΟΝΤΑΙ ΣΤΗΝ ΑΡΧΗ «Ο	
ΡΥΠΑΙΝΩΝ ΠΛΗΡΩΝΕΙ»	17
3.1 Ελληνικές Δικαστικές Αποφάσεις	18
3.1.1 Υδροηλεκτρικά Έργα και Διαχείριση Υδάτων	18
3.1.2 Διαχείριση Απορριμμάτων και Συστήματα Εναλλακτικής Διαχείρισης	19
3.1.3 Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας (ΑΠΕ)	22
3.1.4 Ρύπανση από Ναυτικά Ατυχήματα	23
3.1.5 Νομολογιακή Ενίσχυση Αρχής «Ο Ρυπαίνων Πληρώνει»	24
3.1.6 Θαλάσσια Ρύπανση	27
3.1.6 Διοικητικές Κυρώσεις και Διαχείριση Αποβλήτων	30
3.2 Διεθνής Δικαστικές Αποφάσεις	34
3.2.1 Ευρωπαϊκές Οδηγίες και Περιβαλλοντική Πολιτική	34
3.2.2 Ευθύνη για Περιβαλλοντική Ζημία	38
3.2.3 Φορολογία και Ενεργειακά Προϊόντα	39
3.2.4 Διαχείριση Αποβλήτων	43
3.2.5 Ρύπανση από Βιομηχανικές και Δημόσιες Δραστηριότητες	46
3.2.6 Προστασία Υδάτινων Πόρων	50

3.2.7 Περιβαλλοντική Ευθύνη και Αειφορία	52
3.2.8 Συσκευασίες και Απορρίμματα	54
4. ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ.....	55
4.1. Η Αρχή «Ο Ρυπαίνων Πληρώνει» στη Νομολογία:	55
• Σύγκριση Ελληνικών και Διεθνών Δικαστικών Αποφάσεων	55
4.2 Κοινά Σημεία και Διαφορές.....	60
4. ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ	61
6. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	63
7. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	66
ABSTRACT	73

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1.1 Τι είναι «το περιβάλλον»

Το περιβάλλον περιλαμβάνει όλα τα φυσικά, βιολογικά και ανθρωπογενή στοιχεία που συνθέτουν τον χώρο, όπου ζει και δραστηριοποιείται ο άνθρωπος, καθώς και οι υπόλοιποι οργανισμοί. Σύμφωνα με τους *Περάκη & Κωστάκο (1992)*, το περιβάλλον δεν αφορά μόνο τη φύση αλλά και τις αλληλεπιδράσεις που συντελούνται ανάμεσα σε φυσικά και τεχνητά συστήματα. Διακρίνεται ειδικότερα σε:

1. **Φυσικό περιβάλλον**, Το φυσικό περιβάλλον περιλαμβάνει στοιχεία, όπως η χλωρίδα, η πανίδα, τα ύδατα, το έδαφος και η ατμόσφαιρα. Η Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Περιβάλλοντος (*European Environment Agency, 2016*) αναφέρει ότι οι φυσικοί πόροι και τα οικοσυστήματα παρέχουν τις θεμελιώδεις υπηρεσίες που στηρίζουν τη ζωή στη Γη, όπως η παροχή τροφής, η καθαρή ατμόσφαιρα και το νερό. Η αλληλεπίδραση μεταξύ αυτών των στοιχείων είναι δυναμική και επηρεάζεται τόσο από φυσικές διεργασίες όσο και από ανθρωπογενείς παρεμβάσεις.
2. **Ανθρωπογενές περιβάλλον**, Το ανθρωπογενές περιβάλλον αφορά τις ανθρώπινες δραστηριότητες και τις κατασκευές, ήτοι οι πόλεις, οι υποδομές και η πολιτιστική κληρονομιά. Σύμφωνα με την έρευνα της *Μακρογιάννη (2012)*, η ανθρώπινη δραστηριότητα έχει δραματικά επηρεάσει την ποιότητα του περιβάλλοντος, ειδικά από τη Βιομηχανική Επανάσταση και εντεύθεν. Η αστικοποίηση, η βιομηχανική παραγωγή και η χρήση φυσικών πόρων έχουν οδηγήσει σε σοβαρές περιβαλλοντικές προκλήσεις, όπως η ρύπανση και η απώλεια βιοποικιλότητας.

Ο όρος «περιβάλλον» αναφέρεται στο σύνολο των φυσικών, κοινωνικών και πολιτισμικών παραμέτρων που επηρεάζουν την ύπαρξη και ανάπτυξη των οργανισμών, συμπεριλαμβανομένου και του ανθρώπου. Σύμφωνα με τον [Πατεράκη \(2015\)](#), το περιβάλλον επηρεάζει άμεσα ή έμμεσα την ανθρώπινη υγεία, υπογραμμίζοντας τη σημασία της αλληλεπίδρασης μεταξύ ανθρώπου και περιβάλλοντος. Η ετυμολογία του όρου «περιβάλλον» προέρχεται από το ρήμα «περιβάλλω», που σημαίνει «περικλείω» ή «περιτριγυρίζω». Αυτό υποδηλώνει ότι το *περιβάλλον* αποτελεί το σύνολο των στοιχείων που περιβάλλουν έναν οργανισμό, λειτουργώντας ανεξάρτητα από αυτόν, αλλά αποκτώντας ιδιαίτερο νόημα σε σχέση με τα έμβια όντα που περιβάλλει. Το περιβάλλον είναι πολυδιάστατο και συντίθεται από ποικίλα στοιχεία που αλληλοεπιδρούν. Δεν είναι στατικό, αλλά μεταβάλλεται συνεχώς. Μακροπρόθεσμα, οι αλλαγές του συνδέονται με τη γεωλογική εξέλιξη του πλανήτη και την αλληλεπίδραση ζωντανών οργανισμών με τα γεωφυσικά στοιχεία. Η κίνηση δε των τεκτονικών πλακών και οι κλιματικές αλλαγές αποτελούν φαινόμενα που επηρεάζουν τη γεωλογική ιστορία, όπως καταδεικνύουν τα πορίσματα της γεωλογικής επιστήμης ([UN Environment Programme, 2019](#)). Οι συντελούμενες αλλαγές στο περιβάλλον επηρεάζονται επίσης, από την ανθρώπινη δραστηριότητα, ιδιαιτέρως μέσω της βιομηχανικής παραγωγής, της χρήσης φυσικών πόρων και της ρύπανσης. Επί παραδείγματι, η Βιομηχανική Επανάσταση –ως ένα ιδιαίτερο σύνθετο σύστημα ραγδαίων μεταβολών και ανακατατάξεων- σηματοδότησε μια δραματική μεταβολή στο περιβάλλον, με τον άνθρωπο να μετατρέπεται από παθητικός δέκτης σε ενεργός παράγοντας μεταβολών ([Κασιμάτης, 2009](#)). Πρέπει να τονισθεί ότι η σχέση *ανθρώπου και περιβάλλοντος* είναι σχέση αλληλεπιδραστική και δυναμική. Οι φυσικές μεταβολές, όπως οι σεισμοί, οι πλημμύρες ή οι κλιματικές αλλαγές, επηρεάζουν και εν πολλοίς καθορίζουν την

ανθρώπινη δραστηριότητα. Ταυτόχρονα, ο άνθρωπος έχει τη δυνατότητα να διαμορφώνει το περιβάλλον μέσω της τεχνολογικής προόδου και της οικονομικής ανάπτυξης (*Φλογαΐτη, 2011*).

Σε μια προσπάθεια ιστορικής ανασκόπησης παρατηρείται ότι κατά την αρχαιότητα, ο άνθρωπος αντιμετώπιζε το περιβάλλον με σεβασμό, συνειδητοποιώντας την εξάρτησή του από αυτό για την επιβίωσή του. Ωστόσο, η τεχνολογική πρόοδος και οι επιστημονικές εξελίξεις του 20ού αιώνα δημιούργησαν την πεποίθηση ότι ο άνθρωπος μπορεί να ελέγχει και πλήρως τη φύση, να καθορίσει τα χαρακτηριστικά της. Η πεποίθηση τούτη, παρά την αρχική της αισιοδοξία, επέφερε δυσμενείς επιπτώσεις στο περιβάλλον. Χρονικά από την εποχή της Βιομηχανικής Επανάστασης και εντεύθεν σηματοδοτείται μια ραγδαία μεταβολή, ήτοι οι ανθρώπινες δραστηριότητες προκαλούν ραγδαία υποβάθμιση των φυσικών οικοσυστημάτων, οδηγώντας σε φαινόμενα, όπως η αποψίλωση των δασών, η ατμοσφαιρική ρύπανση και η υπερθέρμανση του πλανήτη (*Carson, 1962*). Η έλευση της πυρηνικής εποχής και τα συνακόλουθα περιβαλλοντικά ατυχήματα, λ.χ. το Τσερνομπίλ και η Φουκουσίμα, ανέδειξαν με τραγικό τρόπο ότι οι επιπτώσεις της ανθρώπινης δραστηριότητας δύναται να είναι μη αναστρέψιμες, θέτοντας σε κίνδυνο όχι μόνο τις συνθήκες διαβίωσης αλλά και την ίδια την επιβίωση πολλών ειδών, συμπεριλαμβανομένου και του ανθρώπου (*UN Environment Programme, 2019*).

1.2 Τι είναι η ρύπανση του περιβάλλοντος;

Η ρύπανση του περιβάλλοντος συνιστά το σύγχρονο πρόβλημα του 20^{ου} αιώνα, που χαρακτηρίζεται από την πολυσυνθετικότητά του. Ο όρος αναφέρεται στην εισαγωγή επιβλαβών ουσιών ή μορφών ενέργειας στο φυσικό περιβάλλον, οι οποίες

διαταράσσουν την ισορροπία των οικοσυστημάτων και επιβαρύνουν την ανθρώπινη υγεία (*Karimi&Samadi, 2024*). Οι ουσίες τούτες, μπορεί να είναι χημικές, βιολογικές ή φυσικές και συχνά προέρχονται από ανθρωπογενείς δραστηριότητες, όπως η βιομηχανική παραγωγή, η γεωργία και οι μεταφορές κ.α. Παρότι δε η ρύπανση εντοπίζεται σε διάφορες μορφές, οι επιπτώσεις της είναι παγκόσμιες και επηρεάζουν κάθε γωνιά του πλανήτη. Η ατμοσφαιρική ρύπανση, για παράδειγμα, συγκαταλέγεται στις πιο επικίνδυνες και εκτεταμένες μορφές ρύπανσης. Προκαλείται κυρίως από την καύση ορυκτών καυσίμων, τις βιομηχανικές εκπομπές και τις μεταφορές. Τα αιωρούμενα σωματίδια (PM), το διοξείδιο του θείου (SO₂) και το όζον (O₃) είναι ορισμένοι από τους πιο επικίνδυνους ατμοσφαιρικούς ρύπους, με σοβαρές επιπτώσεις στη δημόσια υγεία. Σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας (*WHO, 2022*), η έκθεση σε ατμοσφαιρικούς ρύπους έχει συσχετιστεί με εκατομμύρια πρόωρους θανάτους ετησίως, κυρίως λόγω καρδιοαγγειακών και αναπνευστικών προβλημάτων. Επιπλέον, η ατμοσφαιρική ρύπανση εντείνει το φαινόμενο του θερμοκηπίου, συμβάλλοντας στις κλιματικές αλλαγές, οι οποίες προκαλούν ακραία καιρικά φαινόμενα με καταστροφικές συνέπειες για την παγκόσμια κοινότητα (*IPCC, 2021*) και κατά κόρον μη αναστρέψιμες.

Αντίστοιχα, η υδάτινη ρύπανση επηρεάζει άμεσα τόσο την ανθρώπινη υγεία όσο και τα φυσικά οικοσυστήματα. Προέρχεται από την απόρριψη βιομηχανικών αποβλήτων, γεωργικών χημικών, πλαστικών και μικροπλαστικών στους υδάτινους πόρους. Τα ρυπογόνα τούτα στοιχεία καταλήγουν σε ποτάμια, λίμνες και θάλασσες, μειώνοντας δραματικά την ποιότητα του νερού και προκαλώντας φαινόμενα, όπως ο ευτροφισμός, που οδηγεί σε μείωση του οξυγόνου και τον θάνατο υδρόβιων οργανισμών (*Jiang et al., 2020*). Το πρόβλημα των μικροπλαστικών είναι ιδιαίτερα ανησυχητικό, καθώς αυτά τα μικροσκοπικά σωματίδια εισέρχονται στην τροφική αλυσίδα, με τελικό αποδέκτη τον ίδιο τον άνθρωπο μέσω της κατανάλωσης θαλάσσιων προϊόντων. Παράλληλα, η εδαφική ρύπανση συνιστά εξίσου σοβαρή απειλή για τα οικοσυστήματα και την αγροτική παραγωγή. Προέρχεται δε από τη χρήση τοξικών χημικών, βαρέων μετάλλων και φυτοφαρμάκων, καθώς και από τη διάθεση αποβλήτων. Μάλιστα, αυτές οι ουσίες μπορούν να διεισδύσουν στα υπόγεια ύδατα, μολύνοντας πόρους που χρησιμοποιούνται για κατανάλωση και άρδευση. Επιπλέον οφείλεται να επισημανθεί ότι η εδαφική ρύπανση επηρεάζει τη γονιμότητα του εδάφους, οδηγώντας σε μειωμένη παραγωγικότητα και αύξηση της επισιτιστικής ανασφάλειας σε πολλές περιοχές του κόσμου (*Zhang et al., 2019*).

Ως εκ τούτου, οι επιπτώσεις της ρύπανσης είναι πολυδιάστατες και αγγίζουν κάθε πτυχή της ανθρώπινης ζωής και της φύσης. Η ατμοσφαιρική ρύπανση αυξάνει τον κίνδυνο χρόνιων νοσημάτων, όπως το άσθμα και ο καρκίνος του πνεύμονα, ενώ μειώνει το προσδόκιμο όριο ζωής. Η υδάτινη ρύπανση προκαλεί ασθένειες που σχετίζονται με τη μόλυνση του πόσιμου νερού, όπως ενδεικτικώς και όχι περιοριστικώς η δυσεντερία και η χολέρα, ενώ επηρεάζει την υδρόβια βιοποικιλότητα. Η εδαφική ρύπανση, από την άλλη πλευρά, οδηγεί σε απώλεια αγροτικής παραγωγής και υποβάθμιση των

οικοσυστημάτων, επιβαρύνοντας οικονομικά και κοινωνικά τις ευάλωτες κοινότητες (*Karimi&Samadi, 2024*).

Συνιστά κοινή παραδοχή πως η αντιμετώπιση της ρύπανσης απαιτεί συντονισμένες δράσεις σε παγκόσμιο, εθνικό και τοπικό επίπεδο. Η εφαρμογή περιβαλλοντικών πολιτικών και κανονισμών, όπως η Συμφωνία του Παρισιού, αποτελεί ένα σημαντικό βήμα προς τη μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου και τη βελτίωση της ποιότητας του αέρα. Παράλληλα, η προώθηση καθαρών τεχνολογιών, όπως οι ανανεώσιμες πηγές ενέργειας και τα συστήματα καθαρισμού αποβλήτων, δύναται να μειώσει σημαντικά την ποσότητα των ρύπων που εισέρχονται στο περιβάλλον (*UNEP, 2020*). Η εκπαίδευση δε και η ευαισθητοποίηση του κοινού είναι εξίσου σημαντικοί παράγοντες, καθώς συμβάλλουν στην κατανόηση των συνεπειών της ρύπανσης και ενθαρρύνουν την υιοθέτηση βιώσιμων πρακτικών, όπως εκείνων της ανακύκλωσης και της μείωσης της κατανάλωσης πλαστικών.

1.3 Παρουσίαση της αρχής «ο ρυπαίνων πληρώνει»

Η ρύπανση του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος έχει προκαλέσει δύσκολα αναστρέψιμες βλάβες, ιδιαίτερα τις τελευταίες δεκαετίες, καθώς οι ανθρώπινες δραστηριότητες εντείνονται και οι επιπτώσεις τους γίνονται ολοένα και πιο εμφανείς. Η δραστική και επαναλαμβανόμενη παρέμβαση του ανθρώπου, οδήγησε στην ταχεία υποβάθμιση και καταστροφή του περιβάλλοντος, γεγονός που έθεσε σε άμεσο και υπαρκτό κίνδυνο τη λειτουργία του οικοσυστήματος, των έμβιων και άβιων οργανισμών και κατ' επέκταση την υγεία αλλά την ύπαρξη του σύγχρονου ανθρώπου αυτήν καθ' αυτήν. Κατά συνέπεια, κατέστη αδήριτη ανάγκη η κατάστροψη ενός νομικού πλαισίου, το οποίο θα θέσπιζε και θα ρύθμιζε ένα πλέγμα λήψης μέτρων για

την προστασία του περιβάλλοντος, και μάλιστα σε μια εποχή που το περιβάλλον συνιστούσε ‘terra incognita’ για τη νομική επιστήμη, καθώς δεν είχε αποκτήσει νομική υπόσταση ακόμα ως αγαθό, άξιο έννομης προστασίας. Οι νομοθετικές πρωτοβουλίες που ελήφθησαν σε επίπεδο νομοθεσίας, θεωρίας και νομολογίας συγκρότησαν τα θεμέλια του δίκαιου του περιβάλλοντος και την ανάδειξη γενικών αρχών που διέπουν την προστασία αυτού και διατρέχουν το δίκαιο του περιβάλλοντος.

Υπό τούτο το πρίσμα, η αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει» αναδύεται ως μια θεμελιώδης και εξέχουσα κατευθυντήρια γραμμή της περιβαλλοντικής πολιτικής, τόσο σε εθνικό όσο και σε διεθνές επίπεδο. Η ουσία της αρχής έγκειται στην υποχρέωση εκείνων που προκαλούν περιβαλλοντική ζημία να επωμίζονται το κόστος αποκατάστασης και πρόληψης των συνεπειών της. Καθ’ αυτόν τον τρόπο, η αρχή διασφαλίζει ότι οι οικονομικές επιβαρύνσεις της ρύπανσης δεν βαρύνουν την κοινωνία ή το κράτος, αλλά αυτούς καθ’ αυτούς τους ρυπαίνοντες ([OECD, 2020](#)).

Η αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει» εισήχθη το πρώτον, ως γενική αρχή προστασίας του περιβάλλοντος από τον Οργανισμό Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης ([ΟΟΣΑ](#)) τη δεκαετία του 1970, με στόχο την αποτροπή της ρύπανσης και την ενσωμάτωση του περιβαλλοντικού κόστους στις οικονομικές δραστηριότητες. Σε επίπεδο εθνικού δικαίου, η προστασία του περιβάλλοντος κατοχυρώνεται συνταγματικώς στα άρθρα 24Σ και 117 Σ και στον εκτελεστικό νόμο Ν. 1650/1986. Ήτοι, εν έτει 1986, η αρχή αυτή ενσωματώθηκε στο ελληνικό δίκαιο μέσω του άρθρου 29 του Ν. 1650/1986 για την αστική ευθύνη, το οποίο καθόριζε την υποχρέωση επιβολής κυρώσεων για περιβαλλοντικές ζημιές. Ωστόσο, η εφαρμογή της ήταν περιορισμένη, καθώς επικεντρωνόταν κυρίως στην επιβολή χρηματικών ποινών, χωρίς να δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στην αποκατάσταση του φυσικού περιβάλλοντος. Ζημιές

που επηρεάζουν τα βασικά συστατικά του φυσικού περιβάλλοντος, όπως τα φυτά, τα ζώα και οι οικοτόποι, δεν συμπεριλαμβάνονταν στις δράσεις αποκατάστασης, καθώς θεωρούνταν δημόσια αγαθά για τα οποία δεν αναγνωριζόταν ατομική ευθύνη ([ΥΠΕΚΑ, 2020](#)).

Είναι αναγκαίο να επισημανθεί ότι είναι δυσχερές να διατυπωθεί ο νομικός ορισμός του προστατευόμενου εννόμου αγαθού «περιβάλλον», λόγω της επιφύλαξης περί του προσανατολισμού αυτού του ορισμού. Ειδικότερα, τίθεται το ερώτημα, αν το «περιβάλλον» θα χαρακτηριστεί ως αυτοτελές αγαθό ή ανθρωποκεντρικά, σε συνάρτηση με τον άνθρωπο και την προστασία επακόλουθων αγαθών, όπως εκείνων της υγείας, της ιδιοκτησίας, της ζωής και της ποιότητάς της. Αναμφισβήτητα, το περιβάλλον ως ρυθμιστικό αντικείμενο του δικαίου, είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με τον άνθρωπο, τον τελικό αποδέκτη των κανόνων δικαίου. Ως προστατευόμενο έννομο αγαθό του ιδιωτικού και δημοσίου δικαίου, το *περιβάλλον* ορίζεται ως ο «ο ζωτικός χώρος όπου ζει και αναπτύσσει τις δραστηριότητες ο άνθρωπος, και ορίζεται ως το σύστημα των φυσικών και ανθρωπογενών παραγόντων και στοιχείων που βρίσκονται σε αλληλεπίδραση και επηρεάζουν την οικολογική ισορροπία, την ποιότητα της ζωής, την υγεία των κατοίκων, της ιστορικής και πολιτιστικής παράδοσης και τις αισθητικές αξίες».

Προς τούτο, η ανάγκη για μια περισσότερο ολοκληρωμένη αντιμετώπιση της περιβαλλοντικής ζημίας οδήγησε στην υιοθέτηση της [Οδηγίας 2004/35/EK](#) από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Η κοινοτική Οδηγία εισήγαγε ένα καθεστώς περιβαλλοντικής ευθύνης, καθιστώντας υποχρεωτική την αποκατάσταση του περιβάλλοντος από τους υπαίτιους ρυπαίνοντες. Προβλέπει ειδικότερα, ότι οι επιχειρήσεις που προκαλούν περιβαλλοντική ζημία οφείλουν να καλύπτουν τα έξοδα αποκατάστασης και να

επαναφέρουν το περιβάλλον στην προτέρα του κατάσταση. Η Οδηγία ενσωματώθηκε στο ελληνικό δίκαιο μέσω του [ΠΔ 148/2009](#), το οποίο καθορίζει ότι οι δημόσιες αρχές έχουν την ευθύνη να εντοπίζουν τους ρυπαίνοντες και να διασφαλίζουν ότι αυτοί αναλαμβάνουν τις οικονομικές υποχρεώσεις που απορρέουν από τη ζημία που προκάλεσαν ([ΠΔ 148/2009, ΦΕΚ Α' 190/2009](#)). Η αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει» ενσωματώνεται και στη Συνθήκη για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, επιβεβαιώνοντας τη σημασία της ως βασικού εργαλείου για την περιβαλλοντική δικαιοσύνη. Ωστόσο, η εφαρμογή της στην πράξη παραμένει προκλητική. Ένα από τα κύρια εμπόδια είναι η δυσκολία προσδιορισμού της αιτιώδους συνάφειας μεταξύ της δραστηριότητας του ρυπαίνοντος και της περιβαλλοντικής ζημίας. Επιπλέον, σε πολλές περιπτώσεις, το κόστος αποκατάστασης είναι τόσο υψηλό που η ανάκτησή του από τους υπαίτιους είναι δύσκολη ή και αδύνατη ([UNEP, 2021](#)). Η συμμετοχή τοπικών φορέων, πολιτών και Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων (ΜΚΟ) είναι επίσης καθοριστική για την εφαρμογή της αρχής, καθώς παρέχουν τα αναγκαία εργαλεία και την πίεση για την επίτευξη περιβαλλοντικής προστασίας. Η αναγνώριση έννομου συμφέροντος για την εμπλοκή τους ενισχύει τη διαφάνεια και τη συμμετοχικότητα στη διαδικασία αποκατάστασης των περιβαλλοντικών ζημιών ([European Commission, 2021](#)).

Παρά την ύπαρξη ενός ολοκληρωμένου νομικού πλαισίου, η αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει» στην Ελλάδα έχει να αντιμετωπίσει ακόμα σημαντικές προκλήσεις. Η έλλειψη αξιόπιστων μηχανισμών ελέγχου, οι καθυστερήσεις στην επιβολή προστίμων, οι δικαστικές διαμάχες και η αδυναμία είσπραξης από το Δημόσιο περιορίζουν την αποτελεσματικότητα του θεσμικού πλαισίου. Επίσης, η ανεπαρκής τεχνογνωσία και οι περιορισμένοι πόροι των αρμόδιων φορέων ενισχύουν τη δυσκολία εφαρμογής της

αρχής. Για την αποτελεσματική εφαρμογή της αρχής απαιτείται η ενίσχυση των ελεγκτικών μηχανισμών, η βελτίωση της διοικητικής συνεργασίας και η δημιουργία ισχυρότερων οικονομικών κινήτρων για την πρόληψη της ρύπανσης. Παρά τις προκλήσεις, η αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει» παραμένει ακρογωνιαίος λίθος της περιβαλλοντικής πολιτικής, προωθώντας τη βιώσιμη ανάπτυξη και τη δικαιοσύνη, ενώ εξασφαλίζει ότι το κόστος της ρύπανσης επιβαρύνει αποκλειστικά εκείνους που την προκαλούν.

1.4 Σκοπός και στόχοι της παρούσας διπλωματικής

Σκοπός της παρούσας διπλωματικής εργασίας είναι η διερεύνηση της εφαρμογής της αρχής «ο ρυπαίνων πληρώνει» στη νομολογία των ελληνικών δικαστηρίων και η ανάδειξη της σημασίας της για την περιβαλλοντική προστασία. Οι στόχοι της παρούσας εργασίας αποτυπώνονται στα κάτωθι:

- Στην παρουσίαση και στον σχολιασμό των ειρημένων δικαστικών αποφάσεων των Ελληνικών Δικαστηρίων που βασίζονται στην γενική αυτή αρχή που διέπει το δίκαιο του περιβάλλοντος.
- Στην ανάδειξη των τρόπων, με τους οποίους η αρχή εφαρμόζεται στο εθνικό και ευρωπαϊκό νομικό πλαίσιο.
- Στην αξιολόγηση των επιπτώσεων στην περιβαλλοντική πολιτική και στη διαχείριση φυσικών πόρων, μετά την έκδοση των συναφών δικαστικών αποφάσεων που ερείδονται στην υπό μελέτη γενική αρχή. Στη διερεύνηση δε, της αποτελεσματικότητας της αρχής στην πρόληψη και αποκατάσταση περιβαλλοντικών ζημιών.

Με γνώμονα την διεξοδική ανάλυση του αντικειμένου της μελέτης μας, επιδιώκεται η συμβολή στην κατανόηση της σχέσης μεταξύ δικαίου και περιβάλλοντος, καθώς και η διατύπωση προτάσεων για τη βελτίωση της εφαρμογής της αρχής στην ελληνική πραγματικότητα.

2. ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

2.1 Ανάλυση της αρχής «ο ρυπαίνων πληρώνει»:

Σύμφωνα με την αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει», αντικείμενο της παρούσας μελέτης μας, αναγνωρίζεται ότι η ευθύνη για τις περιβαλλοντικές ζημιές πρέπει να επιβαρύνει εκείνους που τις προκαλούν και αναγορεύεται σε θεμελιώδη κατευθυντήρια γραμμή της περιβαλλοντικής πολιτικής. Η ουσία της αρχής ενσωματώνεται σε δύο βασικές διαστάσεις, οι οποίες καλύπτουν τόσο την πρόληψη όσο και την αποκατάσταση περιβαλλοντικών ζημιών:

1. Πρόληψη της ρύπανσης:

Η εφαρμογή των αρχών της πρόληψης, της προληπτικής δράσης και της αντιμετώπισης της ρύπανσης στην πηγή αποτελεί βασική πτυχή της γενικής αρχής ‘ο ρυπαίνων πληρώνει’, με στόχο την αποφυγή πρόκλησης περιβαλλοντικής ζημιάς πριν αυτή συμβεί. Τοντέστιν, ο φορέας μιας δραστηριότητας έχει την υποχρέωση να εφαρμόζει προληπτικά μέτρα, να χρησιμοποιεί καθαρές τεχνολογίες και να μειώνει το περιβαλλοντικό του αποτύπωμα. Παράλληλα, φέρει την οικονομική ευθύνη για τη λήψη αυτών των μέτρων. Η προσέγγιση αυτή έχει υιοθετηθεί σε συμφωνίες όπως

η Συμφωνία των Παρισίων, όπου δίνεται έμφαση στη μείωση των εκπομπών αερίων θερμοκηπίου και στην προώθηση βιώσιμων πρακτικών.

2. Αποκατάσταση της ζημιάς:

Η δεύτερη διάσταση της αρχής αφορά την αποκατάσταση και την αποζημίωση σε περίπτωση πρόκλησης ζημιάς. Ο ρυπαίνων υποχρεούται να επαναφέρει το περιβάλλον στην πρότερη κατάσταση και να καλύψει το κόστος αποκατάστασης. Ο περιορισμός επικίνδυνων δραστηριοτήτων και η χορήγηση ωφελημάτων για την υιοθέτηση “καθαρών τεχνολογιών” συνιστούν τον δικαιολογητικό λόγο της εφαρμογής της.

Η αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει» έχει σημαντικά πλεονεκτήματα, τα οποία συμβάλλουν στην περιβαλλοντική προστασία και τη βιώσιμη ανάπτυξη, όπως:

1. Αποθάρρυνση της Ρύπανσης: Μέσω της επιβολής οικονομικών αντικινήτρων, οι επιχειρήσεις αναγκάζονται να υιοθετούν πιο υπεύθυνες πρακτικές.
2. Ενίσχυση της Υπευθυνότητας: Δημιουργείται ένα πλαίσιο περιβαλλοντικής λογοδοσίας, που ενισχύει την υπευθυνότητα των επιχειρήσεων.
3. Χρηματοδότηση Αποκατάστασης: Διευκολύνεται η χρηματοδότηση μέτρων αποκατάστασης χωρίς να επιβαρύνεται η κοινωνία.

Εντούτοις, παρά τα ισχυρά πλεονεκτήματα, η εφαρμογή της αρχής «ο ρυπαίνων πληρώνει» αντιμετωπίζει και τις εξής προκλήσεις:

1. Δυσκολία Εντοπισμού Υπευθύνων: Ιδιαίτερα σε περιπτώσεις διάχυτης ρύπανσης, είναι δυσχερές να αποδοθεί ευθύνη σε συγκεκριμένους φορείς.
2. Ελλείψεις στην Εφαρμογή: Σε αναπτυσσόμενες χώρες, η έλλειψη πόρων και τεχνογνωσίας περιορίζει την εφαρμογή της αρχής.
3. Αντιδράσεις από Επιχειρήσεις: Το υψηλό κόστος συμμόρφωσης συχνά δημιουργεί αντιδράσεις από τον ιδιωτικό τομέα.

2.2 Νομική βάση σε διεθνές και ευρωπαϊκό δίκαιο.

Η ως άνω αρχή διατυπώθηκε για πρώτη φορά στο πλαίσιο του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ) το 1972, μέσω της Σύστασης C(72)128. Στη Σύσταση τούτη, ο ΟΟΣΑ διακήρυξε την ανάγκη ενσωμάτωσης των περιβαλλοντικών εξόδων στις οικονομικές δραστηριότητες, αναγνωρίζοντας ότι η επιβάρυνση του περιβάλλοντος πρέπει να συνδέεται άμεσα με τις δραστηριότητες που την προκαλούν.

Η Διακήρυξη της Στοκχόλμης (1972) επιβεβαίωσε την εν λόγω αρχή και στη Διακήρυξη του Ρίο για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη (1992) και δη στην αρχή 16^η της Διακήρυξης υπογραμμίζεται ότι οι ρυπαίνοντες πρέπει να επωμίζονται το κόστος της ρύπανσης, λαμβάνοντας υπόψιν τη δημόσια συμφωνία και τη διεθνή κοινότητα. Αυτή η αναγνώριση κατέστησε την αρχή βασικό στοιχείο του διεθνούς περιβαλλοντικού δικαίου, με εφαρμογές σε διεθνείς συμφωνίες, όπως η Σύμβαση του Κιότο και η Συμφωνία των Παρισίων για την κλιματική αλλαγή (Βαφειάδου και συν. 2015). Εντούτοις, δεν συνιστά κανόνα διεθνούς εθνικού δικαίου, αλλά ενεργεί ως μέσο για την άσκηση πολιτικής πίεσης και την υιοθέτηση φιλοπεριβαλλοντικής πολιτικής από τα κράτη. Μάλιστα, το περιεχόμενο της εν λόγω αρχής, διατυπώθηκε το πρώτον,

στη διεθνή έννομη τάξη, στην Υπόθεση *TrailSmelter* από το Διαιτητικό Δικαστήριο που επιλείφθηκε της διαφοράς μεταξύ των ΗΠΑ και του Καναδά, εξαιτίας της περιβαλλοντικής καταστροφής και της διασυνοριακής ρύπανσης που προκλήθηκε από τη δραστηριότητα καναδικού εργοστασίου εξόρυξης και τήξης μεταλλευμάτων. Την αυτήν αρχή επικαλέστηκε και το Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης στη Γνωμοδότηση του 1996 για τη νομιμότητα χρήσης πυρηνικών όπλων.

Σε επίπεδο ενωσιακού δικαίου, η αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει» κατοχυρώθηκε θεσμικά με την θέσπιση του άρθρου 191 της Συνθήκης για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΣΛΕΕ). Το άρθρο αυτό διατυπώνει τις βασικές αρχές της περιβαλλοντικής πολιτικής της ΕΕ, οι οποίες περιλαμβάνουν την αρχή της προφύλαξης, την αρχή της πρόληψης και την αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει».

2.3. Οδηγία 2004/35/EK και εφαρμογή της αρχής «ο ρυπαίνων πληρώνει»

Η σπουδαιότερη νομοθετική πράξη της ΕΕ που βασίζεται στην αρχή αυτή είναι η Οδηγία 2004/35/EK ([Σταματίου, 2013](#)) για την περιβαλλοντική ευθύνη. Η Επιτροπή της Ε.Ε. ενσωμάτωσε τη Λευκή Βίβλο για την Περιβαλλοντική Ευθύνη, αποβλέποντας να διακριβώσει πως θα μπορούσε η εν λόγω αρχή να συμβάλλει στην εφαρμογή του πρώτιστου σκοπού της αποτροπής της περιβαλλοντικής ζημίας, δηλαδή στην προληπτική προσέγγιση των ανθρώπινων δραστηριοτήτων και των επακόλουθων επιπτώσεων στο περιβάλλον. Είναι αναγκαίο να δηλωθεί ότι κύριοι πυλώνες της Λευκής Βίβλου είναι πρώτον, η εφαρμογή της αρχής «ο ρυπαίνων πληρώνει» δεύτερον,

η κάλυψη της περιβαλλοντικής ζημίας και τρίτον, η θέσπιση της αντικειμενικής ευθύνης για ορισμένες δραστηριότητες.

Με την Οδηγία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου εισάγεται ένα σαφές πλαίσιο για την πρόληψη και την αποκατάσταση περιβαλλοντικών ζημιών, καθιστώντας υποχρεωτική την ανάληψη της ευθύνης από τους υπαίτιους ρυπαίνοντες. Καλύπτει ζημίες που αφορούν το νερό, το έδαφος και τα προστατευόμενα είδη και οικοτόπους, που προκαλούνται από την άσκηση οιαδήποτε από τις επαγγελματικές δραστηριότητες που απαριθμούνται στο Παράρτημα ΙΙΙ και σε οιαδήποτε επικείμενη απειλή τέτοιας ζημίας συνεπεία των ως άνω δραστηριοτήτων (άρθρο 3 παρ.1. στοιχ.α') ενώ επιτρέπει την εμπλοκή πολιτών και ΜΚΟ στη διαδικασία μέσω της αναγνώρισης έννομου συμφέροντος.

Στόχος της παρούσας οδηγίας ήταν η δημιουργία ενός κοινού πλαισίου για την πρόληψη και την αποκατάσταση περιβαλλοντικής ζημίας με εύλογο κόστος για την κοινωνία, ενώ στο ίδιο το σώμα της Οδηγίας αναφέρεται ότι είναι αδύνατο να επιτυγχανόταν επαρκώς από τα κράτη μέλη και μπορεί, κατά συνέπεια, να επιτευχθεί καλύτερα σε κοινοτικό επίπεδο λόγω των διαστάσεων της παρούσας οδηγίας. Στο ως άνω πλαίσιο εισάγεται καθεστώς γνήσιας αντικειμενικής ευθύνης των υποχρέων, ήτοι ευθύνης ανεξαρτήτως υπαιτιότητας. Μάλιστα, το πεδίο εφαρμογής της Οδηγίας επεκτείνεται και σε αντίστοιχες ζημίες εξαιτίας επαγγελματικών δραστηριοτήτων, πλην εκείνων οι οποίες απαριθμούνται στο Παράρτημα ΙΙΙ, όταν ο φορέας εκμετάλλευσης έχει ενεργήσει από δόλο ή εξ αμελείας (άρθρο 3 παρ.1. στοιχ.β'). Στις προαναφερθείσες περιπτώσεις θεσπίζεται καθεστώς υποκειμενικής ευθύνης, υπό την προϋπόθεση της διάγνωσης πταίσματος. Το βάρος δε απόδειξης της ύπαρξης αιτιώδους

συνδέσμου μεταξύ της ζημίας και του πράγματι ρυπαίνοντος ή της πρόκλησης ζημίας από τρίτο πρόσωπο φέρει ο φορέας της εκμετάλλευσης.

Όπως ρητώς ορίζεται στο άρθρο 1ο της Οδηγίας: *«Σκοπός της παρούσας οδηγίας είναι να διαμορφώσει ένα πλαίσιο για την περιβαλλοντική ευθύνη βάσει της αρχής "ο ρυπαίνων πληρώνει", με σκοπό την πρόληψη και την αποκατάσταση περιβαλλοντικής ζημίας.»*. Κατά συνέπεια, ο φορέας εκμετάλλευσης η δραστηριότητα του οποίου προκάλεσε την περιβαλλοντική ζημία ή τον άμεσο κίνδυνο ανάλογης ζημίας είναι οικονομικά υπόχρεος, όχι μόνο για την πραγματική η μία που προκάλεσε αλλά και για το κόστος των μέτρων πρόληψης και αποκατάστασης έτσι ώστε να παρακινούνται οι φορείς εκμετάλλευσης να λαμβάνουν μέτρα και να αναπτύσσουν πρακτικές που να αποσκοπούν στην ελαχιστοποίηση των κινδύνων περιβαλλοντικής ζημίας προκειμένου να μειώνεται η έκθεσή τους σε οικονομικές ευθύνες. Σύμφωνα με το προοίμιο της Οδηγίας, στην έκδοση της συνέτειναν συγκεκριμένες συνθήκες καθότι *«υπάρχουν πολυάριθμες τοποθεσίες που έχουν υποστεί ρύπανση, γεγονός που συνεπάγεται σοβαρούς κινδύνους για την υγεία, ενώ παράλληλα κατά τις τελευταίες δεκαετίες παρατηρείται θεαματική επιτάχυνση της απώλειας της βιοποικιλότητας»*.

Η Οδηγία χορηγεί ευρύ πεδίο διακριτικής ευχέρειας στα κράτη μέλη να προσδιορίσει ποιος πληρώνει – καθότι ο ορισμός του φορέα εκμετάλλευσης είναι ιδιαιτέρως ευρύς- πότε πληρώνει αλλά και τι καλύπτει. Επιπροσθέτως, η αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει», που εξειδικεύεται με την παρούσα Οδηγία, αφορά τη δράση της Ε.Ε. και αποκλείει από τους ιδιώτες να επικαλεστούν την ως άνω αρχή ώστε να αποκλείσουν την εφαρμογή κάποιας εθνικής ρύθμισης, σχετικής με την περιβαλλοντική πολιτική ενός κράτους μέλους. Τέλος, στο άρθρο 12 της παρούσας Οδηγίας κατοχυρώνεται δικαίωμα καταγγελίας απευθυντέας στην εθνική Αρχή, περί υφιστάμενης ή επαπειλούμενης

περιβαλλοντικής ζημιάς. Το δικαίωμα αυτό παρέχεται σε κάθε νομικό ή φυσικό πρόσωπο, το οποίο επηρεάζεται ή ενδέχεται να επηρεαστεί από περιβαλλοντική ζημία ή έχει επαρκές συμφέρον από τη λήψη περιβαλλοντικής απόφασης ή τέλος υποστηρίζει ότι υπόκειται σε «προσβολή δικαιώματος». Μάλιστα, στην αρμόδια εθνική αρχή μπορούν να τεθούν πάσης φύσεως αιτιάσεις αναφορικά σε επιπτώσεις περιβαλλοντικής ζημιάς που έχουν υποπέσει στην αντίληψη του νομικού ή φυσικού προσώπου και να αιτηθεί να λάβει τα αναγκαία μέτρα περί της αποκατάστασης και άρσης της περιβαλλοντικής ζημιάς. Επιπρόσθετα, η Οδηγία προβλέπει ότι το έννομο συμφέρον των μη κυβερνητικών οργανώσεων, που έχουν ως σκοπό την στήριξη της προστασίας του περιβάλλοντος και πληρούν τις κείμενες προϋποθέσεις που προβλέπει το εθνικό δίκαιο, θεωρείται επαρκές. Σημαντική κρίνεται δε η έννοια της οικολογικής γειτνίασης, δηλαδή της τοπικής σχέσης του ζημιωθέντος με το βλαπτόμενο περιβαλλοντικό αγαθό. Υπό τον όρο ότι η υποβληθείσα αίτηση για ανάληψη δράσης αποδεικνύει εύλογα ότι υφίσταται περιβαλλοντική ζημία, η αρμόδια αρχή υποχρεούται να εξετάσει το αίτημα και να καλέσει τον καταγγελλόμενο φορέα εκμετάλλευσης να καταθέσει τις απόψεις του. Επίσης, η αρμόδια εθνική αρχή οφείλει εντός ευλόγου χρονικού διαστήματος να ενημερώσει τα πρόσωπα που υπέβαλλαν τις παρατηρήσεις τους σχετικά με την απόφασή της περί αποδοχής ή περί απόρριψης του υποβληθέντος αιτήματος και να αιτιολογήσει επαρκώς την ως άνω απόφασή της.

Περαιτέρω, τα αυτά νομικά ή φυσικά πρόσωπα που σύμφωνα με το άρθρο 12 της παρούσας Οδηγίας νομιμοποιούνται να αιτηθούν την ανάληψη δράσης από την εθνική αρχή και να υποβάλλουν σχετικές παρατηρήσεις, βάσει του άρθρου 13 της Οδηγίας νομιμοποιούνται να προσφύγουν σε δικαστήριο ή σε άλλη ανεξάρτητη αρχή ή κρατικό όργανο, επιφορτισμένο με τον έλεγχο, τόσο ως προς την διαδικασία όσο και ως προς

την ουσία, της νομιμότητας των αποφάσεων, πράξεων ή παραλείψεων της αρμόδιας εθνικής αρχής. Η εν λόγω ρύθμιση εφαρμόζεται υπό την επιφύλαξη τυχόν διατάξεων εθνικού δικαίου που περιγράφουν την πρόσβαση στη δικαιοσύνη και συγκεκριμένα εκείνων των διατάξεων που απαιτούν την προηγούμενη διοικητική διαδικασία της διοικητικής προσφυγής προ της άσκησης προσφυγής ενώπιον του αρμοδίου δικαστηρίου, όπως συμβαίνει στην ελληνική έννομη τάξη και στην ελληνική ρύθμιση λ.χ. περί ενδικοφανούς προσφυγής.

Στην Ελλάδα, η αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει» έχει ενσωματωθεί στο νομικό σύστημα μέσω σειράς νομοθετικών πράξεων. Το άρθρο 24 του Συντάγματος κατοχυρώνει την προστασία του περιβάλλοντος, παρέχοντας το συνταγματικό υπόβαθρο για τη διαμόρφωση περιβαλλοντικής νομοθεσίας. Ο Νόμος 1650/1986 αποτελεί την πρώτη ολοκληρωμένη προσπάθεια θέσπισης ενός πλαισίου για την προστασία του περιβάλλοντος, ενσωματώνοντας την αρχή σε βασικές διατάξεις για την πρόληψη και την αποκατάσταση περιβαλλοντικών ζημιών. Η Ελλάδα ενσωμάτωσε, καθυστερημένα, στην εθνική νομοθεσία την Οδηγία με το π.δ. 148 της 29^{ης} Σεπτεμβρίου 2009 για την *«Περιβαλλοντική ευθύνη για την πρόληψη και την αποκατάσταση των ζημιών στο περιβάλλον-εναρμόνιση με την οδηγία [2004/35/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 21^{ης} Απριλίου, όπως ισχύει.](#)»* Ο Νόμος 4042/2012, ο οποίος ενσωμάτωσε την Οδηγία [2004/35/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου](#) στο ελληνικό δίκαιο, θέσπισε συγκεκριμένα μέτρα για την αποκατάσταση ζημιών που προκαλούνται από δραστηριότητες με υψηλό περιβαλλοντικό αντίκτυπο. Σταθμός στην εφαρμογή της ως άνω αρχής στην ελληνική έννομη τάξη είναι η ρύπανση από βιομηχανικές δραστηριότητες στον Ασωπό ποταμό και οδήγησε σε έκδοση αποφάσεων που βασίζονται στην αρχή αυτή για την αποκατάσταση της περιοχής, ανέδειξαν την

υποχρέωση των ρυπαίνοντων να επωμιστούν το κόστος αποκατάστασης. Η εφαρμογή της αρχής «ο ρυπαίνων πληρώνει» στηρίζεται σε συνδυασμό νομοθετικών ρυθμίσεων και δικαστικών αποφάσεων. Η νομοθεσία συχνά συμπληρώνεται από αποφάσεις του Συμβουλίου της Επικρατείας, που εξειδικεύουν την εφαρμογή της αρχής σε συγκεκριμένες περιπτώσεις. Επιπρόσθετα, και όσον αφορά το ήτημα ποιος τυγχάνει νομικής προστασίας, στην ελληνική έννομη τάξη αρκεί η επίκληση του έννομου συμφέροντος, όπως εξειδικεύεται στην νομολογία του ΣΤΕ αλλά και των πολιτικών δικαστηρίων και στην κατεύθυνση αυτήν κινήθηκε και η διατύπωση του άρθρου 13 π.δ. 148/2009, στο οποίο γίνεται λόγος για έννομο συμφέρον χωρίς να απαιτεί την ύπαρξη επαρκούς έννομου συμφέροντος για την άσκηση του δικαιώματος καταγγελίας. Σύμφωνα με το άρθρο 13 παρ.1 του π.δ. 148/2009 προβλέπεται ότι *«Κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο το οποίο:*

α) επηρεάζεται ή ενδέχεται να επηρεασθεί από περιβαλλοντική ζημία, ή β) έχει έννομο συμφέρον από τη λήψη απόφασης σχετικά με περιβαλλοντική ζημία, δικαιούται να υποβάλει εγγράφως στον αρμόδιο Τομέα της Ειδικής Υπηρεσίας Επιθεωρητών Περιβάλλοντος (Ε.Υ.Ε.Π.), που έχει συσταθεί σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 9 (παρ. 4, 5, 6 και 7) του ν. 2947/2001 (Α' 228) και του π.δ. 165/2003 (Α' 137), τις πληροφορίες που διαθέτει, σχετικά με την περιβαλλοντική ζημία που έχει υποπέσει στην αντίληψή του, όπως επίσης και να καλέσει την αρμόδια αρχή να αναλάβει δράση βάσει του παρόντος διατάγματος.

2. Το συμφέρον οποιασδήποτε Μη Κυβερνητικής Οργάνωσης, η οποία αναλαμβάνει πρωτοβουλίες και δράσεις για την προαγωγή της περιβαλλοντικής προστασίας, ανεξάρτητα εάν η Οργάνωση αυτή έχει ή όχι νομική προσωπικότητα, θεωρείται «έννομο»

κατά την έννοια του εδαφίου β της παρ. 1 του παρόντος άρθρου.

3. Η αίτηση για ανάληψη δράσης συνοδεύεται από σχετικές πληροφορίες και στοιχεία που τεκμηριώνουν επαρκώς τους διατυπωθέντες ισχυρισμούς για την περιβαλλοντική ζημία».

Περαιτέρω, η Ε.Υ.Ε.Π., σύμφωνα με την παρ. 4 του άρθρου 13 του ως άνω π.δ. μπορεί είτε να απορρίψει καθ' ολοκληρίαν την αίτηση, αν η αίτηση είναι εμφανώς παράλογη ή ακατάλληλη ή προδήλως αβάσιμη ή αν είναι καταχρηστική καθώς και στην περίπτωση που δεν συνοδεύεται από πληροφορίες και τα αναγκαία στοιχεία για την τεκμηρίωση της ζημίας.

Σύμφωνα δε με το άρθρο 18 παρ. 1 του π.δ. 148/2009 οποιαδήποτε πράξη της αρμόδιας αρχής, σχετική με την λήψη μέτρων πρόληψης ή αποκατάστασης της προκληθείσας περιβαλλοντικής ζημίας πρέπει να αιτιολογείται επαρκώς και ορισμένως. Η σχετική απόφαση ή πράξη κοινοποιείται πάραυτα στον φορέα εκμετάλλευσης, ο οποίος ενημερώνεται ταυτόχρονα και για τα ένδικα βοηθήματα που δύναται να ασκήσει από την κοινοποίησης της σχετικής διοικητικής πράξης και την προθεσμία άσκησης αυτών για το παραδεκτό τους. Η άσκηση δε ενδίκου βοηθήματος (π.χ. προσφυγής, αίτησης ακύρωσης κ.α.) δεν συνεπάγεται αυτοδικαίως την αναστολή εκτέλεσης της προσβαλλόμενης πράξης, δυνάμενος ο αιτών να ασκήσει αίτηση αναστολής εκτέλεσης κατά της προσβαλλόμενης πράξης.

Επιπροσθέτως, το άρθρο 16 του π.δ. 148/2009 προβλέπει τακτικούς και έκτακτους ελέγχους από τους αρμόδιους Τομείς της Ε.Υ.Ε.Π., ενώ στους φορείς εκμεταλλεύσεις που παραβαίνουν τις διατάξεις του π.δ. επιβάλλονται, κατά το άρθρο 17, οι διοικητικές κυρώσεις που περιγράφονται στο άρθρο 30 του ν. 1650/1986.

Παρόλα αυτά, εξακολουθούν να υπάρχουν προκλήσεις, όπως η έλλειψη αποτελεσματικών μηχανισμών ελέγχου και η αδυναμία επιβολής κυρώσεων στους φορείς εκμετάλλευσης. Η αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει» και η εφαρμογή της στην Ελλάδα αποτελούν πράγματι σημαντικό βήμα προς την ενίσχυση της περιβαλλοντικής προστασίας και τη συμμόρφωση με την κοινοτική νομοθεσία. Ωστόσο, παραμένουν σημαντικές προκλήσεις, τόσο στην κατανόηση όσο και στην εφαρμογή της. Η αρχή εστιάζει στη μετακύλιση του κόστους αποκατάστασης και πρόληψης της περιβαλλοντικής ζημιάς στους υπαίτιους, με δύο βασικές διαστάσεις: την πρόληψη της ρύπανσης και την αποκατάσταση της ζημιάς.

Στην ελληνική νομοθεσία, θεσμικά κείμενα, όπως ο Νόμος 1650/1986 και ο Νόμος 4042/2012 θέτουν τις βάσεις για την υλοποίηση αυτής της αρχής. Οι προκλήσεις περιλαμβάνουν την έλλειψη εξειδικευμένων ρυθμίσεων, την περιορισμένη εφαρμογή των διατάξεων, και την απουσία αποτελεσματικών μηχανισμών ελέγχου. Παράλληλα, η ενίσχυση των διοικητικών κυρώσεων, η δημιουργία χρηματοδοτικών εργαλείων και η ευαισθητοποίηση των πολιτών είναι αναγκαίες για τη βελτίωση της εφαρμογής της αρχής. Η ενσωμάτωση και εφαρμογή της αρχής «ο ρυπαίνων πληρώνει» στην ελληνική έννομη τάξη μπορεί να ενισχύσει τη βιωσιμότητα και την προστασία του περιβάλλοντος, προϋποθέτοντας τη συνεργασία πολιτείας, επιχειρήσεων και πολιτών για την αποτελεσματική αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών προκλήσεων.

3. ΔΙΚΑΣΤΙΚΕΣ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΠΟΥ ΒΑΣΙΖΟΝΤΑΙ ΣΤΗΝ ΑΡΧΗ «Ο ΡΥΠΑΙΝΩΝ ΠΛΗΡΩΝΕΙ»

3.1 Ελληνικές Δικαστικές Αποφάσεις

Στην εφαρμογή της αρχής «ο ρυπαίνων πληρώνει» στην Ελλάδα, γίνεται μνεία σε πλήθων αποφάσεων των ελληνικών δικαστηρίων, κυρίως του Συμβουλίου της Επικρατείας (ΣτΕ) και άλλων διοικητικών δικαστηρίων. Οι αποφάσεις αυτές όχι μόνο διαμόρφωσαν το νομικό πλαίσιο για την περιβαλλοντική προστασία, αλλά ανέδειξαν τη σημασία της ευθύνης του ρυπαίνοντος.

Συνταγματική βάση της εν λόγω αρχής αποτελεί το άρθρο 24 του Συντάγματος το οποίο κατοχυρώνει την προστασία του περιβάλλοντος, επιβάλλοντας στο κράτος την υποχρέωση να λαμβάνει προληπτικά και κατασταλτικά μέτρα. Η αρχή της αειφορίας αποτελεί την κατευθυντήρια γραμμή για κάθε περιβαλλοντική πολιτική, ενώ η ευθύνη του ρυπαντή είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την αρχή αυτή.

Ως προς τη νομοθετική κατοχύρωση της αρχής, ο Ν. 1650/1986 για την προστασία του περιβάλλοντος εισάγει την αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει» ως βασικό εργαλείο διαχείρισης περιβαλλοντικών ζημιών.

Ακόμη, ο Ν. 4042/2012, που ενσωματώνει την Οδηγία [2004/35/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου](#), ενισχύει το κανονιστικό πλαίσιο για την περιβαλλοντική ευθύνη, υποχρεώνοντας τους φορείς να επωμίζονται το κόστος αποκατάστασης. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, οι ελληνικές δικαστικές αποφάσεις διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο, εφαρμόζοντας και εξειδικεύοντας την αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει» σε ποικίλα πεδία περιβαλλοντικής διαχείρισης.

3.1.1 Υδροηλεκτρικά Έργα και Διαχείριση Υδάτων

Η υπ' αριθμ. 144/2024 απόφαση του ΣτΕ, που αφορά την κατασκευή και λειτουργία του Υδροηλεκτρικού Έργου Μεσοχώρας στον ποταμό Αχελώο, αποτελεί

κρίσιμο παράδειγμα ενσωμάτωσης της αρχής «ο ρυπαίνων πληρώνει» στο πλαίσιο της εθνικής και ευρωπαϊκής νομοθεσίας.

Το έργο κρίθηκε συμβατό με το Γενικό και Περιφερειακό Χωροταξικό Πλαίσιο και την Οδηγία [2000/60/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου](#), τονίζοντας τη σημασία της βιώσιμης διαχείρισης υδάτινων πόρων και της συμμόρφωσης με τα σχέδια διαχείρισης λεκανών απορροής. Παράλληλα, το έργο αναγνωρίστηκε ως φιλικό προς το περιβάλλον, ενισχύοντας την παραγωγή ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές και προάγοντας τη σύνδεση ενεργειακής και περιβαλλοντικής πολιτικής.

Η απόφαση περιλαμβάνει τη νόμιμη αναγκαστική απαλλοτρίωση τμήματος του οικισμού Μεσοχώρας, τηρώντας τις συνταγματικές διατάξεις και τις εξαιρετικές προϋποθέσεις που προβλέπονται. Εξετάζοντας τη συμβατότητα του έργου με τους περιβαλλοντικούς στόχους, το ΣτΕ έκρινε ότι οι επιπτώσεις στα οικοσυστήματα του Αχελώου είναι αιτιολογημένες και αποδεκτές, με την προσδοκία ότι το περιβαλλοντικό όφελος υπερβαίνει τις προκλήσεις. Οι επιπτώσεις της απόφασης στην περιβαλλοντική διαχείριση περιλαμβάνουν την ενίσχυση της ορθολογικής διαχείρισης φυσικών πόρων, την προώθηση βιώσιμων πρακτικών στον ενεργειακό τομέα και τη διασφάλιση ότι έργα μεγάλης κλίμακας εναρμονίζονται με τους περιβαλλοντικούς και κοινωνικούς στόχους.

Καταληκτικά, θα παρατηρούσαμε ότι, η απόφαση συμβάλλει στη βελτίωση του σχεδιασμού και της παρακολούθησης περιβαλλοντικών επιπτώσεων, προσφέροντας νομολογιακό προηγούμενο για την ισορροπία ανάμεσα στην ανάπτυξη και την περιβαλλοντική προστασία.

3.1.2 Διαχείριση Απορριμμάτων και Συστήματα Εναλλακτικής Διαχείρισης

Αντίστοιχα, η απόφαση ΣτΕ 938/2024, που αφορά την περιβαλλοντική αδειοδότηση για το έργο «Ολοκληρωμένη Διαχείριση Απορριμμάτων Περιφέρειας Πελοποννήσου» μέσω ΣΔΙΤ, αποτελεί σημαντικό βήμα για τη διασφάλιση της βιώσιμης διαχείρισης αποβλήτων στην Ελλάδα, ενισχύοντας την ολοκληρωμένη διαχείριση και την εφαρμογή σύγχρονων, ασφαλών τεχνολογιών. Το έργο κρίθηκε συμβατό με την ενωσιακή και εθνική νομοθεσία, όπως η Οδηγία [2008/98/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου](#), ο Ν. 4042/2012 και ο ΕΣΔΑ 2015, ενώ η διαδικασία περιβαλλοντικής αδειοδότησης τηρήθηκε πλήρως, συμπεριλαμβανομένης της Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (ΜΠΕ) και της απαιτούμενης διαβούλευσης.

Η απόφαση επιβεβαίωσε ότι, η τροποποίηση της ΑΕΠΟ ήταν νόμιμη, ακόμη και μετά την ένταξη μέρους της περιοχής στο δίκτυο Natura 2000, καθιστώντας σαφές ότι έργα διαχείρισης αποβλήτων μπορούν να υλοποιούνται εντός προστατευόμενων περιοχών, εφόσον πληρούνται αυστηρές περιβαλλοντικές προϋποθέσεις. Με βάση την αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει», το κόστος διαχείρισης αποβλήτων επιβαρύνει τους παραγωγούς, ενώ το έργο ενσωματώνει τις βέλτιστες διαθέσιμες τεχνικές για την επεξεργασία και τη διάθεση αποβλήτων, ενισχύοντας την ενσωμάτωση βέλτιστων πρακτικών και τη συμμόρφωση με τα πρότυπα ανακύκλωσης και ανάκτησης ενέργειας.

Η απόφαση αναδεικνύει τη σημασία της ιεράρχησης των δράσεων διαχείρισης αποβλήτων και βελτιώνει τη διαδικασία χωροθέτησης, ενώ δημιουργεί νομολογιακό προηγούμενο για τη διαχείριση αποβλήτων σε εθνικό επίπεδο, εναρμονίζοντας την περιβαλλοντική πολιτική με τις αρχές της βιώσιμης ανάπτυξης. Συνολικά, η απόφαση ενισχύει τη σύνδεση περιβαλλοντικής και αναπτυξιακής πολιτικής, προωθώντας τη βιώσιμη ανάπτυξη, την προστασία της δημόσιας υγείας και του περιβάλλοντος, και βελτιώνοντας τη διαχείριση αποβλήτων σε προστατευόμενες περιοχές.

Επιπλέον, με την απόφαση 933/2022 ΣτΕ επεβλήθει πρόστιμο σε επιχείρηση που διέθετε συσκευασμένα προϊόντα χωρίς συμμετοχή σε εγκεκριμένο σύστημα εναλλακτικής διαχείρισης συσκευασιών, σύμφωνα με τον ν. 2939/2001. Ο νόμος αυτός εισήγαγε το πλαίσιο που αφορά τη διαχείριση συσκευασιών και αποβλήτων με στόχο την επαναχρησιμοποίηση και αξιοποίηση. Ειδικότερα, υποχρεώνει τους διαχειριστές συσκευασιών να οργανώνουν ή να συμμετέχουν σε συστήματα εναλλακτικής διαχείρισης, ενώ προβλέπει ότι η συμμόρφωση του παραβάτη, ακόμα και καθυστερημένα, συνεκτιμάται κατά την επιμέτρηση του προστίμου.

Η εν λόγω απόφαση εφαρμόζοντας την αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει», επιβεβαίωσε την ευθύνη των οικονομικών παραγόντων για τη διαχείριση των συσκευασιών. Η απόφαση τονίζει την υποχρέωση συμμόρφωσης με τα συστήματα εναλλακτικής διαχείρισης, ενισχύοντας την ευθύνη των επιχειρήσεων για τη διαχείριση των αποβλήτων που παράγουν.

Προάγει την εφαρμογή της αρχής «ο ρυπαίνων πληρώνει», καθιστώντας τις επιχειρήσεις υπεύθυνες για τις περιβαλλοντικές επιπτώσεις της δραστηριότητάς τους. Επιπλέον, υποστηρίζει την αειφορία μέσω της επαναχρησιμοποίησης και αξιοποίησης συσκευασιών, ενώ υπογραμμίζει τη σημασία του ελέγχου και της συμμόρφωσης για τη βελτίωση της περιβαλλοντικής νομοθεσίας.

Ως εκ τούτου, η απόφαση συμβάλλει στην ενίσχυση της περιβαλλοντικής διαχείρισης, προωθώντας την ευθύνη και τη βιωσιμότητα στις οικονομικές δραστηριότητες, προστατεύοντας όχι μόνο το θαλάσσιο περιβάλλον, αλλά και τις τοπικές κοινωνίες και τους οικονομικούς παράγοντες που επηρεάζονται από περιβαλλοντικά ατυχήματα.

3.1.3 Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας (ΑΠΕ)

Ως προς το ζήτημα της χρήσης των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, η απόφαση ΣτΕ 1885/2023 ασχολήθηκε με την περιβαλλοντική κατηγοριοποίηση αιολικών, φωτοβολταϊκών και υδροηλεκτρικών σταθμών και τη νομιμότητα των σχετικών κανονιστικών ρυθμίσεων.

Στο πλαίσιο αυτό, εξετάστηκε αίτηση ακύρωσης της υ. α. ΥΠΕΝ/ΔΙΠΑ/74463/4562/2020, που αφορά την κατάταξη έργων ΑΠΕ σε περιβαλλοντική κατηγορία. Η απόφαση έκρινε ότι οι προσβαλλόμενες διατάξεις συνιστούν μεταβολή επί το δυσμενέστερον για το περιβάλλον, ιδίως ως προς τις απαιτήσεις της εκτίμησης περιβαλλοντικών επιπτώσεων, χωρίς να βασίζονται σε επαρκές νομικό έρεισμα, σύμφωνα με την εξουσιοδοτική διάταξη του άρθρου 1, παρ. 4 του Ν. 4014/2011.

Εντούτοις, η προσβαλλόμενη ΥΑ, κατά το μέρος που αφορά την ηλεκτροπαραγωγή από πλωτούς φωτοβολταϊκούς σταθμούς, κρίθηκε σύμφωνη με το Ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού για τις ΑΠΕ (ΕΠΧΣΑΑ/ΑΠΕ), οδηγώντας στην εν μέρει αποδοχή της αίτησης ακύρωσης.

Η απόφαση υπογραμμίζει τη σημασία της τήρησης των αρχών της προφύλαξης και της προληπτικής δράσης, καθώς και της επανόρθωσης των περιβαλλοντικών καταστροφών σύμφωνα με το ενωσιακό και εθνικό δίκαιο. Παράλληλα, η ανάγκη για σαφή και επαρκή νομοθετική βάση στην κατηγοριοποίηση των έργων ΑΠΕ αναδεικνύεται ως κρίσιμη για τη συμμόρφωση με την αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει».

Η απόφαση αναμένεται να έχει σημαντικές επιπτώσεις στην περιβαλλοντική διαχείριση των έργων ΑΠΕ, επιβεβαιώνοντας την ανάγκη για ολοκληρωμένες και επαρκώς αιτιολογημένες περιβαλλοντικές μελέτες πριν την αδειοδότησή τους. Επιπλέον, η

διασφάλιση της συμβατότητας νέων τεχνολογιών, όπως οι πλωτοί φωτοβολταϊκοί σταθμοί, με τα κανονιστικά πλαίσια προωθεί τη βιώσιμη ανάπτυξη, ενώ παράλληλα εξισορροπεί την ανάγκη για προστασία του περιβάλλοντος και ενίσχυση της ενεργειακής μετάβασης.

Καταληκτικά αναφέρουμε ότι, η εν λόγω απόφαση αναδεικνύει τη σημασία της συμμόρφωσης με τις αρχές του δικαίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπως αυτές περιλαμβάνονται στην Οδηγία [2010/75/ΕΕ](#) για τις βιομηχανικές εκπομπές, ενισχύοντας τη συνοχή στην εφαρμογή των κανονισμών και την πρόληψη περιβαλλοντικών υποβαθμίσεων.

3.1.4 Ρύπανση από Ναυτικά Ατυχήματα

Ακολούθως, η υπ' αριθμ. 159/2023 απόφαση του Εφετείου Πειραιά ασχολήθηκε με το ζήτημα της ρύπανση που προκλήθηκε στην Καλντέρα το έτος 2007, λόγω ναυαγίου κρουαζιερόπλοιου στην εν λόγω γεωγραφική τοποθεσία.

Στην απόφαση αυτή, η προστασία του περιβάλλοντος αναγνωρίζεται ως κρατική υποχρέωση, ενώ, ως προς το θέμα της ρύπανσης, διαπιστώνεται αστική ευθύνη του πλοίαρχου και εις ολόκληρον ευθύνη του πλοιοκτήτη, του εφοπλιστή, του διαχειριστή και των διοικητικών στελεχών της πλοιοκτήτριας εταιρείας. Η απόφαση επισημαίνει ότι, οι υπαίτιοι φέρουν ευθύνη αποζημίωσης για τις δαπάνες αποκατάστασης της ρύπανσης και για την ηθική βλάβη που υπέστη το Δημόσιο, το οποίο θεωρείται δικαιούχος αποζημίωσης.

Η απόφαση διαπιστώνει, παράλληλα, ότι η ανακοίνωση των εναγομένων περί «αχαρτογράφητου ύφαλου» δε συνιστά δυσφήμιση, καθώς έγινε στο πλαίσιο υπερασπιστικών δικαιωμάτων.

Είναι ιδιαίτερα σημαντικό το γεγονός ότι, η εν λόγω απόφαση, καταδεικνύει τη σημασία της αστικής ευθύνης ως εργαλείο αποκατάστασης του περιβάλλοντος και αποτροπής ανάλογων περιστατικών στο μέλλον και ενισχύει την εφαρμογή της αρχής «ο ρυπαίνων πληρώνει», προωθώντας την ανάληψη ευθύνης από τους υπαιτίους και καθιστώντας σαφές ότι οι δαπάνες αποκατάστασης βαρύνουν αποκλειστικά αυτούς.

Καταληκτικά, η απόφαση υπογραμμίζει τη σημασία λήψης προληπτικών μέτρων κατά τη ναυτιλιακή δραστηριότητα για την αποφυγή περιβαλλοντικής ζημίας, ενώ ενισχύει το κανονιστικό πλαίσιο επιτήρησης και ελέγχου από το κράτος. Παράλληλα, η έμφαση στις αρχές της προφύλαξης και της κατασταλτικής δράσης αναδεικνύει τη νομική σημασία της περιβαλλοντικής ευθύνης ως εργαλείο αποκατάστασης της περιβαλλοντικής ζημίας.

3.1.5 Νομολογιακή Ενίσχυση Αρχής «Ο Ρυπαίνων Πληρώνει»

Η απόφαση 1940/2022 ΣτΕ αφορά την έγκριση περιβαλλοντικών όρων για το έργο της Ολοκληρωμένης Διαχείρισης Απορριμμάτων Περιφέρειας και επικυρώνει την τεχνική κρίση της Διοίκησης ως προς την επιλογή μεθόδου επεξεργασίας αποβλήτων, υπό την προϋπόθεση τήρησης των νόμιμων κανόνων και αρχών, και της ένταξης στο εθνικό σχέδιο.

Ο δικαστής εξέτασε την επάρκεια της Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων, η οποία εφαρμόζει τις αρχές της πρόληψης και της προφύλαξης, ενώ η παράβαση της αρχής της αειφορίας ελέγχεται ακυρωτικά. Απορρίφθηκε η μηδενική λύση ως ασύμβατη με το ΠΕΣΔΑ, τον ν. 4042/2012 και την Οδηγία [2008/98/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου](#). Αντιμετωπίστηκαν θέματα όπως οι περιβαλλοντικές

επιπτώσεις, η σεισμικότητα, οι υδρογεωλογικές συνθήκες, οι εκπομπές αερίων και οι οσμές, ενώ εξετάστηκε η προστασία του πολιτιστικού περιβάλλοντος και η γεωργική γη υψηλής παραγωγικότητας. Οι εναλλακτικές λύσεις χωροθέτησης κρίθηκαν επαρκείς, και η προσβληθείσα ΜΠΕ θεωρήθηκε σύμφωνη με τις απαιτήσεις του νόμου.

Η εν λόγω απόφαση, επιβεβαιώνει την εφαρμογή της αρχής «ο ρυπαίνων πληρώνει», επιβαρύνοντας τον αρχικό παραγωγό και τους κατόχους αποβλήτων με το κόστος διαχείρισής τους. Παράλληλα, ενισχύει τη σημασία της επιστημονικής τεκμηρίωσης και της συνεκτίμησης των περιβαλλοντικών, πολιτιστικών και κοινωνικών παραμέτρων κατά την έγκριση περιβαλλοντικών όρων. Τέλος, προωθεί την ορθολογική διαχείριση αποβλήτων, ενώ επισημαίνει την ανάγκη για μακροχρόνια βιωσιμότητα και μέτρα πρόληψης περιβαλλοντικής υποβάθμισης, διασφαλίζοντας την αειφορία και τη συμμόρφωση με το εθνικό και ευρωπαϊκό δίκαιο.

Ακολούθως, η υπ' αριθμ. 659/2020 απόφαση του Αρείου Πάγου αναφέρεται σε κρίσιμα ζητήματα προστασίας του θαλάσσιου περιβάλλοντος, εστιάζοντας στην ευθύνη πλοιοκτητών και νόμιμων εκπροσώπων για την πρόληψη και καταστολή της θαλάσσιας ρύπανσης, ιδιαίτερα όσον αφορά τα ελλιμενισμένα σε τουριστικούς λιμένες σκάφη αναψυχής. Τονίζεται ότι η υποχρέωση αυτή δεν αναιρείται από τη συναφή υποχρέωση του φορέα διαχείρισης του λιμένα να λαμβάνει μέτρα προστασίας.

Αν και η ίδια η παραμονή σκαφών σε λιμένα δεν συνεπάγεται αυτομάτως κίνδυνο για το περιβάλλον, οι πλοιοκτήτες, οι εκπρόσωποι τους ή προστεθέντες υπάλληλοι υποχρεούνται να λάβουν ενδεικνυόμενα μέτρα εάν δημιουργηθεί επικίνδυνη κατάσταση, όπως η τοποθέτηση φύλακα. Σε περίπτωση πρόκλησης θαλάσσιας ρύπανσης, οι ιδιωτικές επιχειρήσεις που διαθέτουν τα μέσα για την αντιμετώπισή της δικαιούνται αποζημίωση για τις σχετικές δαπάνες από τα υπεύθυνα πρόσωπα.

Η απόφαση εξετάζει περιστατικό πυρκαγιάς που ξεκίνησε από ελλειμενισμένο σκάφος και επεκτάθηκε σε άλλα, προκαλώντας ρύπανση, ενώ επισημαίνει την ανάγκη συγκεκριμένων ευρημάτων για την απόδειξη υπαιτιότητας με τη μορφή αμέλειας.

Στο πλαίσιο αυτό, αναδεικνύεται η εφαρμογή της αρχής «ο ρυπαίνων πληρώνει», όπως προβλέπεται από τη Διεθνή Σύμβαση του Λονδίνου του 1990, η οποία λειτουργεί συμπληρωματικά προς τις αρχές της πρόληψης και προφύλαξης.

Η αρχή αυτή, που ενσωματώνεται στο άρθρο 191 της Συνθήκης για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, επιβάλλει στον φορέα που προκαλεί περιβαλλοντική ζημία ή άμεσο κίνδυνο ανάλογης ζημίας την υποχρέωση κάλυψης του κόστους πρόληψης ή αποκατάστασης.

Η απόφαση επισημαίνει ότι η ρύπανση προέρχεται κυρίως από παραγωγικές δραστηριότητες που ωφελούνται από τη χρήση φυσικών πόρων χωρίς τήρηση περιβαλλοντικών κανόνων, με αποτέλεσμα την υποβάθμιση του περιβάλλοντος, της κοινωνίας και της οικονομίας. Οι διατάξεις του ν. 743/1977, σε συνδυασμό με τη Διεθνή Σύμβαση, επιδιώκουν την έγκαιρη λήψη αποτελεσματικών μέτρων για την προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος, ενώ ορίζουν τη ρύπανση ως κάθε ουσία που αλλοιώνει το θαλασσινό νερό, καθιστώντας το επιβλαβές ή ακατάλληλο.

Η απόφαση εστιάζει επίσης στην ευθύνη των πλοιοκτητών και διαχειριστών να προλαμβάνουν και να αποκαθιστούν περιβαλλοντικές ζημιές, συμπεριλαμβανομένων δαπανών που σχετίζονται με την απορρύπανση, βάσει τόσο της αντικειμενικής όσο και της υπαιτιότητας, προσδίδοντας έμφαση στη διασφάλιση περιβαλλοντικών αγαθών και στην αποκατάσταση ιδιωτικών δικαιωμάτων.

3.1.6 Θαλάσσια Ρύπανση

Η υπ' αριθμ. απόφαση 783/2021ΑΠ , εξετάζει το ζήτημα της ρύπανσης της θάλασσας από πετρέλαιο, εστιάζοντας στις προβλέψεις της Διεθνούς «Σύμβασης Ευθύνης 1992». Η σύμβαση αυτή καθιερώνει αντικειμενική ευθύνη του πλοιοκτήτη για ζημιές από διαφυγή ή διαρροή πετρελαίου, ανεξάρτητα από πταίσμα, καθώς θεωρείται ότι η ευθύνη απορρέει από τη φύση της μεταφοράς πετρελαίου ως δραστηριότητας υψηλού κινδύνου.

Η ευθύνη αυτή, εκτός από αντικειμενική, είναι και αποκλειστική, επιτρέποντας την άσκηση αποζημιωτικών αξιώσεων μόνο κατά του πλοιοκτήτη, με αποκλεισμό παράλληλων διατάξεων που θα μπορούσαν να εφαρμοστούν.

Παράλληλα, η ευθύνη του πλοιοκτήτη περιορίζεται ποσοτικά, βάσει της χωρητικότητας του πλοίου, όπως προβλέπεται στο άρθρο V της ως άνω σύμβασης, εκτός εάν το περιστατικό προκύψει από δόλο ή βαριά αμέλεια, οπότε ο πλοιοκτήτης ευθύνεται απεριόριστα. Για να επωφεληθεί από τον περιορισμό της ευθύνης, ο πλοιοκτήτης υποχρεούται να δημιουργήσει κεφάλαιο που αντιστοιχεί στο προβλεπόμενο όριο.

Η σύμβαση επιβάλλει, επίσης, την υποχρέωση ασφάλισης της αστικής ευθύνης του πλοιοκτήτη για ποσά που προβλέπονται από το όριο ευθύνης. Η ασφάλιση αυτή επιτυγχάνει την αποζημίωση των ζημιωθέντων και ενισχύει τη χρηματοοικονομική διαφάνεια, ενώ εισάγεται το δικαίωμα ευθείας εναγωγής των ζημιωθέντων κατά του ασφαλιστή, εφόσον υπάρχει σχετική σύμβαση. Το δικαίωμα αυτό, προβλεπόμενο στο άρθρο VII της ανωτέρω σύμβασης, διασφαλίζει ότι οι πληγέντες μπορούν να διεκδικήσουν αποζημίωση απευθείας από τον ασφαλιστή, ενισχύοντας την αποτελεσματικότητα του συστήματος. Η απόφαση επισημαίνει την ασφάλεια που παρέχει το «Διεθνές Κεφάλαιο Αποζημίωσης», το οποίο υποκαθίσταται στα δικαιώματα

των αποζημιωθέντων έναντι του πλοιοκτήτη και του ασφαλιστή, εξασφαλίζοντας ότι τα περιβαλλοντικά ατυχήματα δεν θα επιφέρουν ανεπανόρθωτη ζημία στα εμπλεκόμενα μέρη.

Το δικαστήριο απέρριψε τους ισχυρισμούς περί έλλειψης ευθύνης του ασφαλιστή, αναγνωρίζοντας την εφαρμογή των διατάξεων της Σύμβασης 1992 και εστιάζοντας στη σημασία της αντικειμενικής και αυστηρής ευθύνης του πλοιοκτήτη, σε συνδυασμό με τους μηχανισμούς περιορισμού και ασφάλισης.

Η απόφαση ενισχύει το θεσμικό πλαίσιο για την πρόληψη και διαχείριση θαλάσσιας ρύπανσης, προωθώντας την αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει». Η υποχρεωτική ασφάλιση και οι αυστηρές ρυθμίσεις για την ευθύνη του πλοιοκτήτη, αποτελούν κίνητρο για την ενίσχυση της προσοχής και της συμμόρφωσης προς τα περιβαλλοντικά πρότυπα. Επιπλέον, οι διατάξεις της Διεθνούς Σύμβασης 1992 εξασφαλίζουν ότι οι ζημιωθέντες αποζημιώνονται πλήρως, διασφαλίζοντας παράλληλα ότι η επιβάρυνση της αποκατάστασης των περιβαλλοντικών ζημιών κατανέμεται δίκαια και αποτελεσματικά.

Η απόφαση καταδεικνύει την ανάγκη για ισχυρό και συνεκτικό πλαίσιο στη διαχείριση περιβαλλοντικών κινδύνων στη ναυτιλία, προστατεύοντας όχι μόνο το θαλάσσιο περιβάλλον, αλλά και τις τοπικές κοινωνίες και τους οικονομικούς παράγοντες που επηρεάζονται από περιβαλλοντικά ατυχήματα. Με αυτόν τον τρόπο, ενισχύεται η περιβαλλοντική βιωσιμότητα και η οικονομική ευστάθεια στον τομέα της ναυτιλίας.

Εξίσου ενδιαφέρουσα και βαρύνουσα σημασία για το υπό μελέτη ζήτημα, είναι και η υπ' αριθμ. 657/2020 απόφαση του Αρείου Πάγου που αποτελεί σημαντική συμβολή στη νομολογία για την προστασία του περιβάλλοντος, εστιάζοντας στη θαλάσσια ρύπανση και την εφαρμογή των αρχών του περιβαλλοντικού δικαίου.

Η εν λόγω απόφαση εξετάζει την ευθύνη ιδιοκτητών σκαφών και φορέων διαχείρισης τουριστικών λιμένων, διευκρινίζοντας ότι η υποχρέωση των φορέων αυτών να λαμβάνουν μέτρα προστασίας και φύλαξης των σκαφών δεν αναιρεί την υποχρέωση των ιδιοκτητών και νομίμων εκπροσώπων τους να αποφεύγουν τη ρύπανση και να τηρούν τους περιβαλλοντικούς κανόνες.

Η παραμονή σκαφών σε τουριστικούς λιμένες δεν σχετίζεται αυτομάτως με τον κίνδυνο ρύπανσης των υδάτων, εκτός αν προκληθεί επικίνδυνη κατάσταση από αμέλεια ή υπαιτιότητα. Η απόφαση ερμηνεύει τις διατάξεις του ν. 743/1977, οι οποίες καθιερώνουν ειδική αστική ευθύνη για την αποκατάσταση ζημιών που προκαλούνται από θαλάσσια ρύπανση, η οποία είναι αντικειμενική και δεν προϋποθέτει πταίσμα. Η ευθύνη αυτή αποσκοπεί τόσο στην προστασία των περιβαλλοντικών αγαθών όσο και στην αποκατάσταση ιδιωτικών δικαιωμάτων, εφαρμόζεται δε τόσο στον υπαίτιο της ρύπανσης όσο και στους διαχειριστές ή φορείς εκμετάλλευσης του σκάφους.

Οι αρχές της πρόληψης, της προφύλαξης και της επανόρθωσης περιβαλλοντικών ζημιών, καθώς και η αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει», ενσωματώνονται στις διατάξεις του νόμου και στις διεθνείς συμβάσεις που έχει κυρώσει η Ελλάδα, όπως η Διεθνής Σύμβαση του 1990 για την αντιμετώπιση της θαλάσσιας ρύπανσης από πετρέλαιο. Ο νόμος προβλέπει ποινικές, διοικητικές και πειθαρχικές κυρώσεις για παραβάσεις της περιβαλλοντικής νομοθεσίας, ενώ η αποκατάσταση ζημιών βαρύνει τόσο τον υπαίτιο της ρύπανσης όσο και τους πλοιοκτήτες, διαχειριστές ή άλλους εμπλεκόμενους, ανεξαρτήτως πταίσματος.

Η απόφαση ενισχύει τη σημασία της έγκαιρης και αποτελεσματικής λήψης μέτρων για την πρόληψη και καταστολή της θαλάσσιας ρύπανσης, ερμηνεύοντας τις διατάξεις σε συνάρτηση με τις βασικές αρχές της διεθνούς και ενωσιακής

περιβαλλοντικής νομοθεσίας, και τονίζει την ανάγκη πλήρους συμμόρφωσης των εμπλεκόμενων με τα προβλεπόμενα μέτρα προστασίας, προκειμένου να διασφαλιστεί η βιωσιμότητα του θαλάσσιου περιβάλλοντος, η δημόσια υγεία και η οικονομική ισορροπία.

3.1.6 Διοικητικές Κυρώσεις και Διαχείριση Αποβλήτων

Η υπ' αριθμ. 6884/2021 απόφαση του Διοικητικού Πρωτοδικείου Αθηνών αφορά τη λειτουργία εργοστασίου ξήρανσης ελαιοπυρήνα και φυτικής βιομάζας, καθώς και την επιβολή προστίμου για πέντε αυτοτελείς παραβάσεις περιβαλλοντικών όρων.

Η απόφαση εξετάζει την προσφυγή κατά της πράξης επιβολής προστίμου, αποσαφηνίζοντας τις συνθήκες υπό τις οποίες επιβάλλεται χρηματική ποινή για παραβίαση της περιβαλλοντικής νομοθεσίας. Το δικαστήριο αναγνωρίζει ότι η παράβαση περιβαλλοντικών όρων, βάσει των οποίων επιτρέπεται η δραστηριότητα του εργοστασίου, αποτελεί ρύπανση και υποβάθμιση του περιβάλλοντος.

Σύμφωνα με τη νομοθεσία, πρόστιμο επιβάλλεται σε περιπτώσεις παραβίασης περιβαλλοντικών όρων ή όταν φυσικά ή νομικά πρόσωπα προκαλούν ρύπανση ή άλλη υποβάθμιση. Το δικαστήριο αναφέρεται στις αρχές που διέπουν τη διαχείριση επικίνδυνων αποβλήτων με την αρχή της προφύλαξης και της πρόληψης όπου αποσκοπεί στη μείωση της παραγωγής αποβλήτων, με την αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει» όπου εστιάζει στην ευθύνη του παραγωγού αποβλήτων για τη ρύπανση, με την αρχή της εγγύτητας όπου τα απόβλητα πρέπει να οδηγούνται στις πλησιέστερες εγκεκριμένες εγκαταστάσεις επεξεργασίας, εφόσον είναι περιβαλλοντικά και οικονομικά βιώσιμο και τέλος, με την αρχή της επανόρθωσης όπου οι ζημιές στο περιβάλλον πρέπει να αποκαθίστανται.

Η διαχείριση επικίνδυνων αποβλήτων απαιτεί έγκριση περιβαλλοντικών όρων, όπως ορίζεται στον ν. 1650/1986. Σε περιπτώσεις παραβάσεων, προβλέπονται ποινικές, αστικές και διοικητικές κυρώσεις. Οι κυρώσεις επιβάλλονται με βάση τα άρθρα 28, 29 και 30 του νόμου, ενώ η συμμόρφωση με τους περιβαλλοντικούς όρους είναι προϋπόθεση για τη χορήγηση άδειας.

Το δικαστήριο αξιολόγησε τις παραβάσεις, αναγνωρίζοντας ότι κάποιες από αυτές δεν τεκμηριώνονται επαρκώς ή είναι λιγότερο σοβαρές. Δέχθηκε εν μέρει την επίδικη προσφυγή, μειώνοντας το πρόστιμο για τις μη αποδεδειγμένες παραβάσεις. Η απόφαση τόνισε την εφαρμογή της αρχής «ο ρυπαίνων πληρώνει», υπογραμμίζοντας ότι η περιβαλλοντική νομοθεσία καθιστά τον παραβάτη υπεύθυνο για τις περιβαλλοντικές ζημιές. Το πρόστιμο λειτουργεί τόσο αποτρεπτικά όσο και ως μηχανισμός αποκατάστασης της ζημίας. Η απόφαση υπογραμμίζει τη σημασία της συμμόρφωσης με τις περιβαλλοντικές απαιτήσεις και ενισχύει το νομικό πλαίσιο για τη διαχείριση επικίνδυνων αποβλήτων. Παράλληλα, διασφαλίζει ότι οι παραβάτες αντιμετωπίζουν συνέπειες, ενθαρρύνοντας τη λήψη μέτρων προστασίας του περιβάλλοντος και την ενίσχυση της αειφορίας στις βιομηχανικές δραστηριότητες.

Ομοίως, η υπ' αριθμ. 2921/2020 απόφαση του Διοικητικού Πρωτοδικείου Αθηνών εστιάζει στις περιβαλλοντικές παραβάσεις και τα συναφή διοικητικά πρόστιμα, αναδεικνύοντας τη δέσμια υποχρέωση της διοίκησης να επιβάλλει κυρώσεις σε περιπτώσεις ρύπανσης ή υποβάθμισης του περιβάλλοντος. Ενώ η διοίκηση διαθέτει διακριτική ευχέρεια ως προς το είδος της κύρωσης, η επιλογή πρέπει να λαμβάνει υπόψη τη φύση και την έκταση της ρύπανσης, καθώς και τη δυνατότητα αποτροπής της. Επιπλέον, ο τοξικός ή μη χαρακτήρας των αποβλήτων θεωρείται νομικώς αδιάφορος. Το ύψος του προστίμου καθορίζεται με βάση συγκεκριμένα κριτήρια: τις

απαιτήσεις της περιβαλλοντικής νομοθεσίας, το είδος και τη σοβαρότητα της παράβασης, την τυχόν υποτροπή, την πιθανή αδιαφορία συμμόρφωσης και τα όρια διακύμανσης που ορίζει ο νόμος.

Στη συγκεκριμένη περίπτωση, το δικαστήριο απέρριψε την επίδικης προσφυγή. Στην απόφαση υπογραμμίζεται ότι, η διαχείριση επικίνδυνων αποβλήτων διέπεται από τις ακόλουθες αρχές:

(α) Την αρχή της προφύλαξης και πρόληψης δημιουργίας αποβλήτων, με στόχο τη μείωση του όγκου και των επιπτώσεων των αποβλήτων μέσω επαναχρησιμοποίησης, ανάκτησης υλικών και ενέργειας, και ανακύκλωσης, λαμβάνοντας υπόψη το οικονομικό και κοινωνικό κόστος.

(β) Την αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει», που τονίζει την ευθύνη του παραγωγού αποβλήτων.

(γ) Την αρχή της εγγύτητας, η οποία επιδιώκει την επεξεργασία και διάθεση των αποβλήτων στις πλησιέστερες εγκεκριμένες εγκαταστάσεις, εφόσον αυτό είναι περιβαλλοντικά και οικονομικά εφικτό.

(δ) Την αρχή της επανόρθωσης των ζημιών στο περιβάλλον. Παράλληλα, επισημαίνεται η απαγόρευση εγκατάλειψης, απόρριψης ή ανεξέλεγκτης διάθεσης επικίνδυνων αποβλήτων.

Η απόφαση επίσης αναφέρει ότι, σύμφωνα με το άρθρο 7, για εργασίες αποθήκευσης, επεξεργασίας και άλλες εργασίες αξιοποίησης ή διάθεσης επικίνδυνων αποβλήτων απαιτείται έγκριση περιβαλλοντικών όρων. Η έγκριση αυτή, που βασίζεται σε σχετικές διατάξεις των νόμων 1650/1986 και 3010/2002, αποτελεί προϋπόθεση για τη χορήγηση άδειας διαχείρισης αποβλήτων, όπως προβλέπεται από το νόμο. Η

απόφαση αναδεικνύει τον συνδυασμό νομικών και διοικητικών εργαλείων για την προστασία του περιβάλλοντος και την εφαρμογή της αρχής της αειφορίας.

Τέλος, η υπ' αριθμ. 5179/2020 απόφαση του Διοικητικού Πρωτοδικείου Αθηνών εστιάζει στην προστασία του περιβάλλοντος και την επιβολή διοικητικών κυρώσεων για παραβάσεις περιβαλλοντικής νομοθεσίας. Οι κάτοχοι αποβλήτων από εκσκαφές, κατασκευές και κατεδαφίσεις υποχρεούνται είτε να τα παραδίδουν σε αδειοδοτημένους φορείς διαχείρισης ή εγκεκριμένα συστήματα εναλλακτικής διαχείρισης, είτε να εξασφαλίζουν οι ίδιοι την αξιοποίησή τους, διαφορετικά τους επιβάλλεται πρόστιμο βάσει του άρθρου 30 του ν. 1650/1986. Η ΕΥΕΠ διαθέτει την αρμοδιότητα να διενεργεί ελέγχους, να διαπιστώνει παραβάσεις της νομοθεσίας για το περιβάλλον και να εισηγείται την επιβολή προστίμων, τα οποία επιβάλλονται από τον Υπουργό ΠΕΚΑ.

Η συγκεκριμένη υπόθεση αφορά προσφεύγουσα εταιρεία με λατομείο μαρμάρων, στην οποία αποδόθηκαν παραβάσεις όπως διαρροή χρησιμοποιημένων ορυκτελαίων στο έδαφος και απόρριψη χρησιμοποιημένων ελαστικών στον λατομικό χώρο. Οι παραβάσεις αυτές σχετίζονταν με τον τρόπο εκμετάλλευσης του λατομείου και όχι με την έλλειψη άδειας. Ωστόσο, η επιβολή προστίμου για μη σύννομη διαχείριση ηλεκτρικού εξοπλισμού κρίθηκε μη νόμιμη, καθώς το σχετικό π.δ. 115/2004 είχε ήδη καταργηθεί κατά τον χρόνο του ελέγχου. Επιπλέον, τα πρόστιμα επιβλήθηκαν στο νομικό πρόσωπο της εταιρείας, και όχι στη νόμιμη εκπρόσωπό της, για την οποία είχε εκδοθεί αθωωτική απόφαση, με αποτέλεσμα να μην τίθεται θέμα εφαρμογής της αρχής *ne bis in idem* -που προβλέπει ότι ένα άτομο δεν μπορεί να τιμωρηθεί δύο φορές για την ίδια πράξη- ούτε παραβίασης του τεκμηρίου αθωότητας.

Σύμφωνα με το άρθρο 24 παρ. 1 του Συντάγματος, η προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος αποτελεί υποχρέωση του κράτους και δικαίωμα κάθε

πολίτη. Το κράτος έχει την ευθύνη να λαμβάνει προληπτικά και κατασταλτικά μέτρα στο πλαίσιο της αρχής της αειφορίας. Παράλληλα, το άρθρο 191 της Συνθήκης για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης καθορίζει ότι η περιβαλλοντική πολιτική αποσκοπεί στη διατήρηση και βελτίωση της ποιότητας του περιβάλλοντος, την προστασία της υγείας, τη συνετή χρήση φυσικών πόρων και την αντιμετώπιση διεθνών περιβαλλοντικών προβλημάτων. Η πολιτική αυτή βασίζεται στις αρχές της προφύλαξης, της προληπτικής δράσης, της επανόρθωσης των καταστροφών στην πηγή και στην αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει». Η απόφαση υπογραμμίζει την ανάγκη για αποτελεσματική περιβαλλοντική διαχείριση, την επιβολή κυρώσεων όπου απαιτείται και τη σημασία της προσαρμογής της νομοθεσίας στις αρχές αειφορίας και περιβαλλοντικής ευθύνης.

3.2 Διεθνής Δικαστικές Αποφάσεις

3.2.1 Ευρωπαϊκές Οδηγίες και Περιβαλλοντική Πολιτική

Η απόφαση [C-694/22](#) του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΔΕΕ) είναι ιδιαίτερα σημαντική για την ερμηνεία και εφαρμογή της αρχής «ο ρυπαίνων πληρώνει», ιδίως σε ζητήματα που σχετίζονται με τη φορολόγηση των οχημάτων και τις περιβαλλοντικές πολιτικές των κρατών μελών. Η υπόθεση αφορά το σύστημα Τέλους Ταξινόμησης και Κυκλοφορίας (ΤΑC) που εφαρμόζει η Μάλτα, το οποίο ευνοεί τα νέα, μικρότερα και λιγότερο ρυπογόνα οχήματα, στοχεύοντας στην προστασία του περιβάλλοντος και στη μείωση των εκπομπών CO₂. Ωστόσο, το ΔΕΕ έκρινε ότι το σύστημα αυτό, παρά την περιβαλλοντική του στόχευση, παραβιάζει το άρθρο 110 ΣΛΕΕ, καθώς οδηγεί σε δυσμενή φορολογική διάκριση εις βάρος των εισαγόμενων μεταχειρισμένων οχημάτων συγκριτικά με τα αντίστοιχα εγχώρια. Η Μάλτα, αν και επικαλέστηκε τον περιβαλλοντικό χαρακτήρα του μέτρου και την αρχή «ο ρυπαίνων

πληρώνει», δεν κατάφερε να αποδείξει με ποιον τρόπο η συγκεκριμένη φορολογικήρύθμιση επιτυγχάνει τον επιδιωκόμενο σκοπό χωρίς να προκαλεί διακρίσεις.

Το Δικαστήριο επεσήμανε ότι η αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει» δεν απαλλάσσει τα κράτη μέλη από την υποχρέωση συμμόρφωσης με το ενωσιακό δίκαιο και την αποφυγή κάθε δυσμενούς διάκρισης που επηρεάζει την ελεύθερη κυκλοφορία αγαθών.

Σημειώθηκε ακόμη, ότι, η επιδίωξη περιβαλλοντικού σκοπού θα μπορούσε να επιτευχθεί κατά τρόπο πληρέστερο και συνεκτικότερο, αυξάνοντας την περιβαλλοντική συνιστώσα του ΤΑC για όλα τα οχήματα ορισμένης παλαιότητας, είτε αυτά είναι εγχώρια είτε εισαγόμενα, χωρίς να δημιουργείται αδικαιολόγητη επιβάρυνση σε εισαγόμενα μεταχειρισμένα οχήματα.

Με αυτόν τον τρόπο, η αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει» θα μπορούσε να εφαρμοστεί ισότιμα, προωθώντας τη βιωσιμότητα και τη μείωση των εκπομπών, ενώ ταυτόχρονα θα διατηρούνταν η αρχή της φορολογικής ισότητας.

Η σημασία της απόφασης έγκειται στη σαφήνεια που προσδίδει αναφορικά με τα όρια της περιβαλλοντικής φορολόγησης και τη σημασία της αναλογικότητας και της ίσης μεταχείρισης στο πλαίσιο της εσωτερικής αγοράς της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το ΔΕΕ κατέστησε σαφές ότι οι περιβαλλοντικοί στόχοι, όσο θεμιτοί κι αν είναι, δεν μπορούν να δικαιολογούν μέτρα που εισάγουν διακρίσεις ή περιορίζουν την ελεύθερη κυκλοφορία των αγαθών εντός της Ένωσης. Η αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει» οφείλει να εφαρμόζεται με τρόπο συνεκτικό και αμερόληπτο, ώστε να προάγει την προστασία του περιβάλλοντος χωρίς να διαταράσσει τις θεμελιώδεις αρχές της ενιαίας αγοράς.

Συνολικά, η απόφαση [C-694/22](#) τονίζει την ανάγκη για ισορροπία ανάμεσα στην περιβαλλοντική πολιτική και τη συμμόρφωση με το δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Καθιερώνει νομολογιακό προηγούμενο για τη φορολόγηση των οχημάτων, υπενθυμίζοντας στα κράτη μέλη ότι η προστασία του περιβάλλοντος πρέπει να επιδιώκεται με τρόπους που είναι συμβατοί με την αρχή της φορολογικής ουδετερότητας και της μη διάκρισης, διασφαλίζοντας ταυτόχρονα την επίτευξη του περιβαλλοντικού σκοπού.

Η απόφαση [C-694/22](#) του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΔΕΕ) αποτελεί καθοριστική συμβολή στην προστασία του περιβάλλοντος και της ανθρώπινης υγείας, ερμηνεύοντας τα άρθρα της Οδηγίας [2010/75/EE](#) για την ολοκληρωμένη πρόληψη και έλεγχο της ρύπανσης που οφείλεται σε βιομηχανικές δραστηριότητες.

Η υπόθεση επικεντρώνεται στην ανάγκη θέσπισης ενός γενικού πλαισίου ελέγχου των βιομηχανικών δραστηριοτήτων, με έμφαση στην πρόληψη της ρύπανσης και τη διαχείριση των φυσικών πόρων, εφαρμόζοντας κατά προτεραιότητα την αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει».

Στο πλαίσιο αυτό, η προστασία του περιβάλλοντος πρέπει να συνδυάζεται με τη συνετή διαχείριση των φυσικών πόρων και τη λήψη υπόψη των τοπικών οικονομικών και περιβαλλοντικών ιδιαιτεροτήτων. Σύμφωνα με το σκεπτικό του Δικαστηρίου, η χορήγηση άδειας λειτουργίας για βιομηχανικές εγκαταστάσεις πρέπει να περιλαμβάνει όλα τα απαραίτητα μέτρα για την επίτευξη υψηλού επιπέδου προστασίας του περιβάλλοντος. Αυτά τα μέτρα περιλαμβάνουν: οριακές τιμές εκπομπών, τεχνικά μέτρα, προστασία του εδάφους και των υπόγειων υδάτων, καθώς και απαιτήσεις παρακολούθησης των εκπομπών. Οι άδειες λειτουργίας πρέπει να βασίζονται στις Βέλτιστες Διαθέσιμες Τεχνικές (ΒΔΤ), οι οποίες διασφαλίζουν την αποτελεσματική μείωση των ρύπων με την εφαρμογή καινοτόμων και τεχνικά αποδεκτών λύσεων.

Η απόφαση επισημαίνει ότι η εφαρμογή των ΒΔΤ είναι κρίσιμη για την επίτευξη της βιώσιμης ανάπτυξης, καθώς συνδυάζει την οικονομική ανάπτυξη με τη μέγιστη προστασία του περιβάλλοντος.

Παράλληλα, το ΔΕΕ αναδεικνύει τη σημασία του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ειδικότερα των άρθρων 35 (*προστασία της υγείας*) και 37 (*προστασία του περιβάλλοντος*), τα οποία αναγνωρίζουν το δικαίωμα των πολιτών σε καθαρό, υγιές και βιώσιμο περιβάλλον.

Το Δικαστήριο τονίζει ότι τα κράτη μέλη υποχρεούνται να διασφαλίζουν την εφαρμογή αυτών των αρχών κατά τη διαδικασία χορήγησης και επανεξέτασης των αδειών λειτουργίας βιομηχανικών εγκαταστάσεων, ενσωματώνοντας αυστηρές προδιαγραφές για την πρόληψη της ρύπανσης.

Η απόφαση [C-694/22](#) του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΔΕΕ) είναι σημαντική, διότι ενισχύει το ρυθμιστικό πλαίσιο για τις βιομηχανικές εκπομπές, εστιάζοντας στη συστηματική πρόληψη και τον έλεγχο της ρύπανσης μέσω της ορθολογικής διαχείρισης των φυσικών πόρων και της αυστηρής παρακολούθησης των εκπομπών. Η αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει» τίθεται στο επίκεντρο, υπογραμμίζοντας ότι ο φορέας εκμετάλλευσης μιας βιομηχανικής εγκατάστασης φέρει την πλήρη ευθύνη για τη ρύπανση που προκαλεί και πρέπει να επωμίζεται το κόστος των απαιτούμενων μέτρων αποκατάστασης.

Με τον τρόπο αυτό, η απόφαση προωθεί τη βιώσιμη ανάπτυξη και συμβάλλει στην προστασία της ανθρώπινης υγείας και του περιβάλλοντος, εδραιώνοντας ένα ισχυρό θεσμικό πλαίσιο για την ευθύνη και τη συμμόρφωση των βιομηχανιών εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

3.2.2 Ευθύνη για Περιβαλλοντική Ζημία

Η απόφαση [C-343/2021](#) του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΔΕΕ) αποτελεί σπουδαία ερμηνευτική παρέμβαση στο πλαίσιο της Κοινής Γεωργικής Πολιτικής (ΚΓΠ) και της εφαρμογής των γεωργοπεριβαλλοντικών ενισχύσεων.

Ειδικότερα, εστιάζει στην εφαρμογή των Κανονισμών [1974/2006](#) & [73/2009](#) της Ευρωπαϊκής Ένωσης, εξετάζοντας τη νομική μεταχείριση των γεωργών, όταν οι δεσμεύσεις τους επηρεάζονται από αναδασμό ή άλλες εξαιρετικές περιστάσεις που συνιστούν ανωτέρα βία. Το Δικαστήριο επιβεβαιώνει ότι οι γεωργοπεριβαλλοντικές ενισχύσεις διαδραματίζουν κομβικό ρόλο στη στήριξη της αειφόρου ανάπτυξης των αγροτικών περιοχών. Οι ενισχύσεις αυτές ενθαρρύνουν τους γεωργούς να εφαρμόζουν μεθόδους καλλιέργειας που προάγουν την προστασία του περιβάλλοντος, του τοπίου, των φυσικών πόρων και της γενετικής ποικιλομορφίας.

Η απόφαση επισημαίνει ότι, σύμφωνα με την αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει», οι ενισχύσεις αυτές αφορούν μόνο δεσμεύσεις που υπερβαίνουν τα υποχρεωτικά περιβαλλοντικά πρότυπα. Η ερμηνεία του άρθρου 45(4) του Κανονισμού 1974/2006 από το ΔΕΕ καθιστά σαφές ότι όταν ένα κράτος μέλος δεν προσαρμόζει τις δεσμεύσεις ενός δικαιούχου γεωργοπεριβαλλοντικών ενισχύσεων μετά από αναδασμό, δεν μπορεί να απαιτεί την επιστροφή των καταβληθέντων ποσών για την περίοδο κατά την οποία τηρήθηκαν οι δεσμεύσεις. Αυτό προστατεύει τους γεωργούς από υπέρμετρες οικονομικές επιβαρύνσεις που οφείλονται σε διαρθρωτικές αλλαγές των εκμεταλλεύσεών τους, οι οποίες δεν ελέγχονται από τους ίδιους.

Παράλληλα, το ΔΕΕ αναφέρεται στο άρθρο 31 του Κανονισμού 73/2009, το οποίο προβλέπει ότι η αδυναμία συμμόρφωσης ενός δικαιούχου με γεωργοπεριβαλλοντική δέσμευση μπορεί να συνιστά ανωτέρα βία. Για να ισχύει αυτό, πρέπει να αποδειχθεί ότι

η αδυναμία συμμόρφωσης οφείλεται σε ξένες, απρόβλεπτες και ασυνήθεις περιστάσεις, οι οποίες δεν μπορούσαν να αποφευχθούν παρά την επιμέλεια του δικαιούχου. Το βάρος απόδειξης εναπόκειται στο εθνικό δικαστήριο, το οποίο οφείλει να εξετάσει εάν πληρούνται οι παραπάνω προϋποθέσεις.

Η [C-343/2021](#) είναι σημαντική για την προστασία των γεωργών, καθώς αναγνωρίζει τις δυσκολίες που προκύπτουν από δομικές αλλαγές, όπως ο αναδασμός, και παρέχει σαφή κατευθυντήρια γραμμή για την ερμηνεία της έννοιας της ανωτέρας βίας στο πλαίσιο της ΚΓΠ.

Παράλληλα, υπογραμμίζει τη σημασία της αρχής «ο ρυπαίνων πληρώνει» και την ανάγκη οι γεωργοπεριβαλλοντικές δεσμεύσεις να είναι ρεαλιστικές και προσαρμόσιμες στις αλλαγές που επηρεάζουν τις εκμεταλλεύσεις, ενισχύοντας έτσι τη βιώσιμη γεωργία και τη δίκαιη αντιμετώπιση των δικαιούχων εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

3.2.3 Φορολογία και Ενεργειακά Προϊόντα

Η απόφαση [C-508/2021 P](#) και [C-509/2021 P](#) του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΔΕΕ) αφορά την ερμηνεία της έννοιας της κρατικής ενίσχυσης βάσει του άρθρου 107(1) ΣΛΕΕ και των κρατικών πόρων, με επίκεντρο την πώληση ποτών σε μεταλλικά κουτιά χωρίς την είσπραξη εγγύησης υπό τον όρο της εξαγωγής των προϊόντων από το Βασίλειο της Δανίας. Η υπόθεση εξεδόθη κατόπιν αίτησης αναιρέσεως της *Dansk Erhverv* κατά της απόφασης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, η οποία είχε κρίνει ότι τα επίμαχα μέτρα δεν συνιστούν κρατική ενίσχυση.

Η *Dansk Erhverv*, προς στήριξη της προσφυγής της, προέβαλε έναν μοναδικό λόγο ακυρώσεως με τρία σκέλη. Το ΔΕΕ αξιολόγησε αυτά τα επιχειρήματα ως εξής:

1. Πρώτο σκέλος: Η *Dansk Erhverv* υποστήριξε ότι η απαλλαγή από την υποχρέωση είσπραξης εγγύησης παραβιάζει την αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει», όπως κατοχυρώνεται στην οδηγία 94/62/EK για τις συσκευασίες και τα απορρίμματα συσκευασίας. Επίσης, υποστήριξε ότι η Επιτροπή δεν εξέτασε επαρκώς τη συμβατότητα του μέτρου με το άρθρο 4(3) ΣΕΕ και ορισμένες διατάξεις του γερμανικού δικαίου. Η αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει» απαιτεί τη λήψη κατάλληλων μέτρων για τη μείωση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων, κάτι που η *Dansk Erhverv* θεώρησε ότι δεν τηρήθηκε.
2. Δεύτερο σκέλος: Το ΔΕΕ εξέτασε την κατηγορία περί μη είσπραξης εσόδων από ΦΠΑ ως μορφή κρατικής ενίσχυσης που χορηγείται μέσω κρατικών πόρων. Η *Dansk Erhverv* ισχυρίστηκε ότι το μέτρο αυτό οδήγησε σε απώλεια εσόδων για το δημόσιο ταμείο, με αποτέλεσμα να παραβιάζονται οι κανόνες για την κρατική ενίσχυση. Σύμφωνα με το Δικαστήριο, η μη είσπραξη εσόδων μπορεί να συνιστά έμμεση ενίσχυση όταν οδηγεί σε επιλεκτικό πλεονέκτημα υπέρ ορισμένων επιχειρήσεων.
3. Τρίτο σκέλος: Η *Dansk Erhverv* κατηγόρησε την Επιτροπή ότι δεν εξέτασε τη μη επιβολή προστίμου ως κρατική ενίσχυση. Υποστήριξε ότι η μη επιβολή κυρώσεων συνιστά επίσης χορήγηση πλεονεκτήματος μέσω κρατικών πόρων, εφόσον η μη επιβολή προστίμων προκαλεί δημοσιονομική ζημία και ευνοεί τις επιχειρήσεις που επωφελούνται από το συγκεκριμένο μέτρο.

Το ΔΕΕ, εξετάζοντας την υπόθεση, επικεντρώθηκε στην έννοια της κρατικής ενίσχυσης και στους όρους του άρθρου 107(1) ΣΛΕΕ. Συγκεκριμένα, για να υπάρχει κρατική ενίσχυση, πρέπει να πληρούνται τέσσερις προϋποθέσεις:

- Χορήγηση πλεονεκτήματος σε ορισμένες επιχειρήσεις (επιλεκτικότητα),

- Ενίσχυση μέσω κρατικών πόρων,
- Επηρεασμός του ανταγωνισμού και του εμπορίου μεταξύ κρατών μελών,
- Παρέμβαση του κράτους ή κρατικού φορέα.

Η απόφαση υπογραμμίζει ότι η μη επιβολή προστίμου και η απαλλαγή από την είσπραξη εγγύησης αποτελούν δυναμικά κριτήρια για την ύπαρξη ενίσχυσης όταν οδηγούν σε δημοσιονομική απώλεια και σε στρέβλωση του ανταγωνισμού. Ειδικά δε, η αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει» αποκτά ιδιαίτερη σημασία στο πλαίσιο αυτό, καθώς υποχρεώνει τα κράτη μέλη να υιοθετούν συνεπή και διαφανή μέτρα για την προστασία του περιβάλλοντος χωρίς να εισάγουν διακρίσεις. Η συγκεκριμένη απόφαση έχει ευρύτερη σημασία, καθώς διασαφηνίζει τη διασταλτική ερμηνεία των κρατικών ενισχύσεων, επισημαίνοντας τη σημασία της τήρησης των περιβαλλοντικών κανόνων και της αρχής «ο ρυπαίνων πληρώνει» στην αγορά. Επιπλέον, θέτει αυστηρότερες προϋποθέσεις για τη διαφάνεια και τον έλεγχο των φορολογικών και διοικητικών μέτρων των κρατών μελών, ώστε να αποφεύγονται στρεβλώσεις στον ανταγωνισμό και στην ενιαία αγορά.

Επίσης, η απόφαση [C-139/2020](#) του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΔΕΕ) εξετάζει τη φορολογία ενεργειακών προϊόντων που χρησιμοποιούνται από ενεργειοβόρες επιχειρήσεις υπό το πρίσμα της Οδηγίας [2003/96/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου](#) και της αρχής «ο ρυπαίνων πληρώνει». Το ζήτημα προέκυψε από τη φορολογική απαλλαγή που παρείχε η Πολωνία στις επιχειρήσεις που υπάγονταν στο σύστημα εμπορίας δικαιωμάτων εκπομπής CO₂ της ΕΕ. Το ΔΕΕ επικεντρώθηκε στο αν αυτή η φορολογική απαλλαγή συνάδει με το ενωσιακό δίκαιο και αν παραβιάζει την αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει», η οποία κατοχυρώνεται στο Άρθρο 191(2) ΣΛΕΕ.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή υποστήριξε ότι η Πολωνία, με την πλήρη απαλλαγή από τον ειδικό φόρο κατανάλωσης για τα προϊόντα άνθρακα και φυσικού αερίου, δημιουργεί στρεβλώσεις στον ανταγωνισμό και υπονομεύει τα περιβαλλοντικά κίνητρα του συστήματος εμπορίας δικαιωμάτων εκπομπής. Η Επιτροπή ανέφερε ότι η Οδηγία [2003/87/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου](#) προβλέπει ήδη μηχανισμούς αντιστάθμισης, όπως η δωρεάν κατανομή δικαιωμάτων εκπομπής CO₂ και η αντιστάθμιση του έμμεσου κόστους εκπομπών. Ωστόσο, η απαλλαγή που εισήγαγε η Πολωνία εφαρμόζεται σωρευτικά με τα οφέλη που προκύπτουν από αυτούς τους μηχανισμούς, δημιουργώντας διπλή ελάφρυνση για τις επιχειρήσεις.

Συγκεκριμένα, οι επιχειρήσεις απολάμβαναν φορολογική απαλλαγή για τα ενεργειακά προϊόντα που χρησιμοποιούσαν, ανεξάρτητα από το αν είχαν ήδη λάβει δωρεάν δικαιώματα εκπομπής CO₂. Το Δικαστήριο επισήμανε ότι η φορολογική απαλλαγή αντιβαίνει στον σκοπό της Οδηγίας [2003/96/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου](#), η οποία αποσκοπεί στη φορολόγηση της ενέργειας για την προώθηση της ενεργειακής απόδοσης και την περιβαλλοντική προστασία. Ταυτόχρονα, η χορήγηση διπλών πλεονεκτημάτων σε ενεργειοβόρες επιχειρήσεις θέτει σε κίνδυνο τους περιβαλλοντικούς στόχους του συστήματος εμπορίας εκπομπών και προκαλεί ανισότητες εντός της εσωτερικής αγοράς. Το ΔΕΕ επιβεβαίωσε ότι η αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει» απαιτεί οι οικονομικοί φορείς που ευθύνονται για εκπομπές ρύπων να επωμίζονται το κόστος των περιβαλλοντικών επιπτώσεων της δραστηριότητάς τους. Συνεπώς, η απαλλαγή από τον ειδικό φόρο κατανάλωσης για τις επιχειρήσεις που ήδη επωφελούνται από το σύστημα εμπορίας δικαιωμάτων εκπομπής CO₂ δεν συνάδει με αυτή την αρχή.

Η απόφαση αυτή επιφέρει σημαντικό αντίκτυπο στη φορολογική πολιτική των κρατών μελών, επιτάσσοντας ότι, οποιαδήποτε απαλλαγή ή φορολογικό πλεονέκτημα πρέπει να είναι συνεπής με τους περιβαλλοντικούς στόχους της ΕΕ και να μην προκαλεί στρεβλώσεις του ανταγωνισμού.

Παράλληλα, ενισχύει τη διασφάλιση ίσων όρων ανταγωνισμού και την αποφυγή διπλής ελάφρυνσης που υπονομεύει το περιβαλλοντικό όφελος των πολιτικών μείωσης εκπομπών.

3.2.4 Διαχείριση Αποβλήτων

Η απόφαση [C-181/2020](#) του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΔΕΕ) αφορά την ευθύνη χρηματοδότησης της διαχείρισης αποβλήτων ηλεκτρικού και ηλεκτρονικού εξοπλισμού (ΑΗΗΕ), και συγκεκριμένα των φωτοβολταϊκών πλαισίων, βάσει της Οδηγίας 2012/19/ΕΕ.

Το Δικαστήριο εξέτασε την εφαρμογή της αρχής «ο ρυπαίνων πληρώνει» και την ευθύνη του κράτους μέλους για την εσφαλμένη μεταφορά της οδηγίας στο εσωτερικό δίκαιο. Σύμφωνα με την αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει», το κόστος διαχείρισης των αποβλήτων βαρύνει τον αρχικό παραγωγό αποβλήτων, τον τρέχοντα ή τους προηγούμενους κατόχους αποβλήτων. Στο πλαίσιο της οδηγίας, τα κράτη μέλη υποχρεούνται να ενθαρρύνουν τους παραγωγούς να αναλαμβάνουν πλήρως την ευθύνη συλλογής και διαχείρισης των ΑΗΗΕ, χρηματοδοτώντας αυτή τη διαδικασία κατά μήκος ολόκληρης της αλυσίδας αποβλήτων. Το κόστος αυτό δεν πρέπει να μετακυλίσταται στην κοινωνία ή σε άλλους παραγωγούς.

Η απόφαση υπογραμμίζει ότι κάθε παραγωγός οφείλει να είναι υπεύθυνος για τη χρηματοδότηση της διαχείρισης των αποβλήτων που προέρχονται από τα δικά του προϊόντα. Για την εφαρμογή αυτής της υποχρέωσης:

- Οι παραγωγοί έχουν τη δυνατότητα είτε να εκπληρώσουν αυτή την ευθύνη ατομικά είτε μέσω της συμμετοχής τους σε συλλογικά συστήματα διαχείρισης αποβλήτων.
- Όταν ένα προϊόν διατίθεται στην αγορά, ο παραγωγός οφείλει να παρέχει οικονομική εγγύηση, ώστε το κόστος διαχείρισης ορφανών προϊόντων (προϊόντων των οποίων ο παραγωγός δεν υφίσταται πλέον) να μην επιβαρύνει την κοινωνία ή άλλους παραγωγούς.

Το Δικαστήριο αναγνώρισε ότι η εσφαλμένη μεταφορά της οδηγίας από το κράτος μέλος είχε ως αποτέλεσμα τη μη συμμόρφωση με την αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει», γεγονός που προκάλεσε νομική αβεβαιότητα και μετακύλιση του κόστους στους καταναλωτές ή σε άλλους οικονομικούς παράγοντες. Ιδιαίτερη αναφορά έγινε στα φωτοβολταϊκά πλαίσια, τα οποία χαρακτηρίζονται από μεγάλο κύκλο ζωής και απαιτούν δομές συλλογής και ανάκτησης που τηρούν τις σύγχρονες περιβαλλοντικές απαιτήσεις.

Η απόφαση τονίζει τη σημασία της οικονομικής ευθύνης των παραγωγών ως εργαλείο για την προώθηση βιώσιμων πρακτικών και για την επίτευξη των στόχων της κυκλικής οικονομίας. Η διαχείριση των αποβλήτων, ειδικά εκείνων με μεγάλο κύκλο ζωής, πρέπει να διασφαλίζει την αποτελεσματική ανακύκλωση και την περιβαλλοντική βιωσιμότητα, ελαχιστοποιώντας το κόστος και τις επιπτώσεις στο περιβάλλον.

Η συγκεκριμένη υπόθεση αποτελεί προηγούμενο για την αυστηρή τήρηση της οδηγίας [2012/19/ΕΕ της Ευρωπαϊκής Ένωσης](#) από τα κράτη μέλη και ενισχύει τον ρόλο της

αρχής «ο ρυπαίνων πληρώνει» στην περιβαλλοντική πολιτική της ΕΕ. Παράλληλα, επισημαίνει την ανάγκη για πλήρη και ορθολογική μεταφορά των ενωσιακών κανόνων στο εθνικό δίκαιο, με στόχο την αποτελεσματική διαχείριση των αποβλήτων και τη διασφάλιση της αειφόρου ανάπτυξης.

Ακόμα, η απόφαση [C-15/2019](#) του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΔΕΕ) αφορά την περίοδο μετέπειτα μέριμνας για τους χώρους υγειονομικής ταφής αποβλήτων (ΧΥΤΑ) και τον καθορισμό του κόστους που συνδέεται με τη λειτουργία, παύση λειτουργίας και διαχείριση αυτών, σύμφωνα με την Οδηγία 1999/31/ΕΚ.

Το Δικαστήριο υπογράμμισε τη σημασία της αρχής «ο ρυπαίνων πληρώνει», η οποία επιτάσσει ότι το κόστος διάθεσης των αποβλήτων πρέπει να επιβαρύνει τους κατόχους αυτών και όχι τον φορέα εκμετάλλευσης των χώρων.

Συγκεκριμένα, το Άρθρο 10 της οδηγίας απαιτεί από τα κράτη μέλη να λαμβάνουν μέτρα ώστε η τιμή που επιβάλλεται για τη διάθεση των αποβλήτων να καλύπτει όλες τις δαπάνες που συνδέονται με τη δημιουργία, λειτουργία και παύση λειτουργίας των ΧΥΤΑ, συμπεριλαμβανομένης της περιόδου μετέπειτα μέριμνας για τουλάχιστον 30 χρόνια. Αυτή η οικονομική απαίτηση είναι έκφραση της αρχής «ο ρυπαίνων πληρώνει», η οποία διασφαλίζει ότι οι ρυπαίνοντες φέρουν το πλήρες οικονομικό βάρος για τη διαχείριση των αποβλήτων τους, ενθαρρύνοντας έτσι την πρόληψη και μείωση της παραγωγής αποβλήτων.

Το ΔΕΕ επεσήμανε ότι η αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει» είναι θεμελιώδης αρχή της περιβαλλοντικής νομοθεσίας της ΕΕ, όπως κατοχυρώνεται στο Άρθρο 191(2) ΣΛΕΕ, και πρέπει να λαμβάνεται υπόψη κατά την ερμηνεία των διατάξεων της οδηγίας.

Τα κράτη μέλη έχουν την ευχέρεια να επιλέξουν τη μέθοδο χρηματοδότησης του κόστους διαχείρισης των ΧΥΤΑ, είτε μέσω φόρων, τελών ή άλλων μηχανισμών.

Ωστόσο, η επιβάρυνση πρέπει οπωσδήποτε να μετακυλιέται στους κατόχους των αποβλήτων, προκειμένου να τηρείται η αρχή αυτή.

Επιπλέον, το Δικαστήριο διευκρίνισε ότι η επιβάρυνση του φορέα εκμετάλλευσης με το κόστος διάθεσης αποβλήτων που δεν δημιουργήσε ο ίδιος δεν συνάδει με την οικονομική υπευθυνότητα που επιτάσσει η αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει».

Αντίθετα, ο φορέας εκμετάλλευσης απλώς διαχειρίζεται τη διάθεση των αποβλήτων στο πλαίσιο της παροχής υπηρεσιών του, ενώ οι παραγωγοί ή κάτοχοι των αποβλήτων οφείλουν να αναλάβουν το οικονομικό βάρος.

Καταληκτικά αναφέρουμε ότι, η απόφαση αυτή αναδεικνύει τη σημασία της αποτροπής περιβαλλοντικών επιπτώσεων μέσω της πλήρους οικονομικής υπευθυνότητας των ρυπαίνοντων και ενθαρρύνει τη συμμόρφωση με την περιβαλλοντική νομοθεσία της ΕΕ. Επιπλέον, υπογραμμίζει την ανάγκη για προβλέψιμη και δίκαιη χρηματοδότηση των δαπανών που σχετίζονται με τη λειτουργία και παύση λειτουργίας των ΧΥΤΑ, διασφαλίζοντας την αειφόρο διαχείριση των αποβλήτων και την προστασία του περιβάλλοντος από μελλοντικές επιπτώσεις.

3.2.5 Ρύπανση από Βιομηχανικές και Δημόσιες Δραστηριότητες

Η απόφαση [C-43/2021](#) του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΔΕΕ) πραγματεύεται την ερμηνεία της έννοιας «ουσιαστικής μετατροπής» εγκατάστασης κατά την έννοια της Οδηγίας [2010/75/ΕΕ της Ευρωπαϊκής Ένωσης](#) για την ολοκληρωμένη πρόληψη και τον έλεγχο της ρύπανσης.

Ειδικότερα, η υπόθεση επικεντρώνεται στη διαδικασία τροποποίησης άδειας και στην παράταση της διάρκειας εκμετάλλευσης ενός χώρου υγειονομικής ταφής, με ιδιαίτερη

έμφαση στην εφαρμογή της αρχής «ο ρυπαίνων πληρώνει» και στην προστασία του περιβάλλοντος. Στόχος της Οδηγίας [2010/75/EE της Ευρωπαϊκής Ένωσης](#) είναι η πρόληψη, μείωση και, στο μέτρο του δυνατού, εξάλειψη της ρύπανσης που προκαλείται από βιομηχανικές δραστηριότητες. Η οδηγία αυτή, θέτει ένα γενικό πλαίσιο ελέγχου για τις βιομηχανικές δραστηριότητες, με ενέργειες κατά προτεραιότητα στην πηγή της ρύπανσης. Παράλληλα, λαμβάνονται υπόψη οι τοπικές συνθήκες και οι οικονομικές ιδιαιτερότητες της περιοχής στην οποία αναπτύσσεται η εκάστοτε δραστηριότητα. Το Δικαστήριο εξέτασε τη διαδικασία τροποποίησης της άδειας λειτουργίας εγκαταστάσεων και συγκεκριμένα την έννοια της «ουσιαστικής μετατροπής». Η έννοια αυτή αναφέρεται σε σημαντικές αλλαγές στη λειτουργία μιας εγκατάστασης, που μπορεί να έχουν σημαντικό αντίκτυπο στο περιβάλλον. Ειδικότερα, η παράταση της διάρκειας εκμετάλλευσης ενός χώρου υγειονομικής ταφής ενδέχεται να συνιστά «ουσιαστική μετατροπή», όταν οι περιβαλλοντικές επιπτώσεις της αλλαγής αυτής είναι σημαντικές και απαιτούν επανεξέταση των περιβαλλοντικών όρων και συμμετοχή του ενδιαφερόμενου κοινού στη διαδικασία.

Το ΔΕΕ υπογράμμισε τη σημασία της πρόληψης της ρύπανσης και της συνετής διαχείρισης των φυσικών πόρων στο πλαίσιο των βιομηχανικών δραστηριοτήτων. Η παράταση της λειτουργίας ή η τροποποίηση εγκαταστάσεων, όπως οι χώροι υγειονομικής ταφής, πρέπει να εξετάζεται με γνώμονα τις αρχές της πρόληψης, της επανόρθωσης των ζημιών και της ευθύνης του ρυπαίνοντος.

Σύμφωνα με την αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει», το κόστος που συνδέεται με την πρόκληση ρύπανσης πρέπει να επιβαρύνει τον υπεύθυνο φορέα εκμετάλλευσης και όχι την κοινωνία. Το ΔΕΕ τόνισε ότι οι διαδικασίες για τη χορήγηση ή τροποποίηση των αδειών πρέπει να διασφαλίζουν:

- Τη διαφάνεια μέσω της ενημέρωσης και συμμετοχής του ενδιαφερόμενου κοινού.
- Την αξιολόγηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων πριν από οποιαδήποτε ουσιαστική αλλαγή λειτουργίας.
- Την πλήρη συμμόρφωση των φορέων με τα περιβαλλοντικά πρότυπα και τις οριακές τιμές εκπομπών.

Η συγκεκριμένη απόφαση ενισχύει το κανονιστικό πλαίσιο για τον έλεγχο των βιομηχανικών δραστηριοτήτων, καθιστώντας σαφές ότι, ακόμη και παρατάσεις της διάρκειας εκμετάλλευσης πρέπει να εξετάζονται ως πιθανές ουσιαστικές μετατροπές, όταν υπάρχουν σημαντικές περιβαλλοντικές συνέπειες. Το ΔΕΕ επιβεβαίωσε τη σημασία της ολοκληρωμένης πρόληψης της ρύπανσης και τη διασφάλιση της βιωσιμότητας των δραστηριοτήτων, επιβάλλοντας αυστηρούς κανόνες και διαδικασίες προκειμένου να προστατευθούν το περιβάλλον και η δημόσια υγεία.

Η απόφαση αυτή δημιουργεί νομολογιακό προηγούμενο για την ενίσχυση της διαφάνειας, της συμμετοχής των πολιτών και της εφαρμογής της αρχής «ο ρυπαίνων πληρώνει», υποχρεώνοντας τα κράτη μέλη να εφαρμόζουν τις διατάξεις της Οδηγίας 2010/75/ΕΕ με αυστηρότητα και συνέπεια.

Ακολούθως, η απόφαση [C-129/2016](#) του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΔΕΕ) εξετάζει την εφαρμογή της οδηγίας [2004/35/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου](#) για την περιβαλλοντική ευθύνη και ερμηνεύει την αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει» σε περιπτώσεις ατμοσφαιρικής ρύπανσης από παράνομη αποτέφρωση αποβλήτων. Η υπόθεση αφορά την ευθύνη για την πρόκληση περιβαλλοντικής ζημίας και, ειδικότερα, την εις ολόκληρον ευθύνη μεταξύ του κυρίου ενός ακινήτου και του ρυπαίνοντος. Το ΔΕΕ επιβεβαίωσε ότι η πρόληψη και αποκατάσταση των περιβαλλοντικών ζημιών

συνιστά υποχρέωση βάσει της αρχής «ο ρυπαίνων πληρώνει», η οποία αποσκοπεί στο να επωμίζονται οικονομικά οι υπεύθυνοι για τη ζημία.

Η οδηγία [2004/35/EK](#) προβλέπει ότι ο φορέας εκμετάλλευσης της δραστηριότητας που προκάλεσε περιβαλλοντική ζημία ή τον άμεσο κίνδυνο τέτοιας ζημίας οφείλει να αναλάβει το κόστος των απαραίτητων μέτρων πρόληψης και αποκατάστασης.

Το ΔΕΕ επισημαίνει επίσης τη σημασία της αιτιώδους συνάφειας μεταξύ της δραστηριότητας του υπεύθυνου και της περιβαλλοντικής ζημίας για την εφαρμογή της αρχής «ο ρυπαίνων πληρώνει».

Ωστόσο, αναγνωρίζεται ότι η ευθύνη δεν μπορεί να αποδοθεί αδιακρίτως σε όλους, καθώς απαιτείται η ύπαρξη συγκεκριμένου ρυπαντή, η ζημία πρέπει να είναι ποσοτικά προσδιορίσιμη και να αποδεικνύεται η αιτιώδης συνάφεια.

Συνεπώς, η αρχή αυτή δεν είναι κατάλληλη για την αντιμετώπιση διάχυτης ρύπανσης, όταν δεν μπορεί να εντοπιστεί συγκεκριμένος υπαίτιος. Επιπλέον, το ΔΕΕ αναφέρεται σε περιπτώσεις στις οποίες ο φορέας εκμετάλλευσης μπορεί να απαλλαγεί από την ευθύνη του, όταν αποδεικνύεται ότι η ζημία προκλήθηκε από τρίτο πρόσωπο παρά τη λήψη κατάλληλων μέτρων ασφάλειας ή έπειτα από εντολή δημόσιας αρχής.

Η απόφαση αυτή είναι σημαντική, διότι, αναδεικνύει τη διττή υποχρέωση των υπευθύνων για πρόληψη και αποκατάσταση των περιβαλλοντικών ζημιών, καθώς και τη συστηματική εφαρμογή της αρχής «ο ρυπαίνων πληρώνει».

Με τον τρόπο αυτό, προωθείται η περιβαλλοντική προστασία μέσω της οικονομικής ευθύνης των παραγόντων που συμμετέχουν σε δραστηριότητες υψηλού ρίσκου, ενθαρρύνοντας την ανάληψη μέτρων πρόληψης και τη μείωση της έκθεσής τους σε οικονομικές υποχρεώσεις.

Τέλος, η απόφαση διασφαλίζει ότι η ευθύνη κατανέμεται δίκαια και αναλογικά στους πραγματικούς υπαίτιους, σύμφωνα με τις αρχές του ενωσιακού περιβαλλοντικού δικαίου.

3.2.6 Προστασία Υδάτινων Πόρων

Η απόφαση [C-525/2020](#) του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΔΕΕ) αφορά την ερμηνεία της Οδηγίας [2000/60/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου](#) σχετικά με το πλαίσιο δράσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την πολιτική των υδάτων.

Συγκεκριμένα, η υπόθεση επικεντρώνεται στους περιβαλλοντικούς στόχους που τίθενται για τα επιφανειακά ύδατα, την υποχρέωση των κρατών μελών να αποτρέπουν την υποβάθμιση της κατάστασης των υδάτινων συστημάτων, καθώς και στις προϋποθέσεις για την εφαρμογή παρεκκλίσεων. Η πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης στον τομέα του περιβάλλοντος, όπως καθορίζεται στο Άρθρο 174 ΣΛΕΕ, αποσκοπεί στη διατήρηση, προστασία και βελτίωση της ποιότητας του περιβάλλοντος και στην ορθολογική χρήση των φυσικών πόρων, με βασικές αρχές την προφύλαξη, την προληπτική δράση και την επανόρθωση των περιβαλλοντικών καταστροφών στην πηγή, ενώ η αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει» αποτελεί βασικό εργαλείο για την περιβαλλοντική διαχείριση.

Το Δικαστήριο υπογράμμισε ότι, τα κράτη μέλη υποχρεούνται να εξασφαλίζουν ότι δεν εγκρίνεται κανένα πρόγραμμα ή σχέδιο που μπορεί να προκαλέσει υποβάθμιση της κατάστασης ενός συστήματος επιφανειακών υδάτων. Η έννοια της «υποβάθμισης» αφορά οποιαδήποτε αρνητική αλλαγή στην ποιότητα ή ποσότητα των υδάτων, η οποία αποτρέπει την επίτευξη των περιβαλλοντικών στόχων που έχουν καθοριστεί. Τα κράτη μέλη οφείλουν να επιδιώκουν τη διατήρηση της καλής κατάστασης των υδάτων, ενώ

οποιαδήποτε παρέκκλιση από αυτήν την υποχρέωση επιτρέπεται μόνο υπό αυστηρές προϋποθέσεις που προβλέπονται στην Οδηγία. Σύμφωνα με το Άρθρο 4. παράγραφοι 6 & 7 της εν λόγω Οδηγίας, τα κράτη μέλη μπορούν να εφαρμόσουν παρεκκλίσεις από την απαγόρευση υποβάθμισης της κατάστασης των υδάτων, εφόσον πληρούνται συγκεκριμένα κριτήρια:

- Οι επιπτώσεις είναι προσωρινές, μικρής διάρκειας και δεν έχουν μακροπρόθεσμες συνέπειες στην κατάσταση των επιφανειακών υδάτων.
- Λαμβάνονται όλα τα κατάλληλα μέτρα για τον περιορισμό των αρνητικών συνεπειών.
- Η παρέκκλιση είναι αιτιολογημένη και ενσωματώνεται στο πλαίσιο ολοκληρωμένων προγραμμάτων μέτρων.

Η απόφαση τόνισε τη σημασία της συνετής διαχείρισης των υδάτινων πόρων και της λήψης προληπτικών μέτρων προκειμένου να αποφευχθεί η επιδείνωση της ποιότητας των υδάτων.

Το ΔΕΕ υπενθύμισε ότι τα κράτη μέλη πρέπει να διασφαλίζουν τη διαφύλαξη της καλής κατάστασης των υδάτων, όπου αυτή ήδη υφίσταται, και να προβαίνουν σε αποκατάσταση σε περιπτώσεις σημαντικής ρύπανσης ή απειλής για τα επιφανειακά και υπόγεια ύδατα.

Η απόφαση επιβεβαιώνει τον κομβικό ρόλο της αρχής «ο ρυπαίνων πληρώνει» στη διαχείριση των υδάτων, αναθέτοντας την οικονομική και περιβαλλοντική ευθύνη για τις επιπτώσεις της ρύπανσης στον υπεύθυνο. Παράλληλα, ενισχύει το ρυθμιστικό πλαίσιο της Οδηγίας [2000/60/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου](#) και την περιβαλλοντική προστασία των υδάτινων οικοσυστημάτων σε κοινοτικό επίπεδο.

Η συγκεκριμένη απόφαση αποτελεί ένα ακόμη νομολογιακό προηγούμενο για την ενίσχυση των περιβαλλοντικών στόχων που σχετίζονται με τη διαχείριση των υδάτων, προωθώντας την αειφόρο χρήση των υδάτινων πόρων και την επίτευξη της καλής οικολογικής και χημικής κατάστασης των επιφανειακών και υπόγειων υδάτων.

3.2.7 Περιβαλλοντική Ευθύνη και Αειφορία

Η απόφαση [C-297/2019](#) του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΔΕΕ) αφορά την περιβαλλοντική ευθύνη σύμφωνα με την Οδηγία [2004/35/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου](#) και την εφαρμογή της αρχής «ο ρυπαίνων πληρώνει». Η υπόθεση επικεντρώνεται στον ορισμό της περιβαλλοντικής ζημίας και την έννοια της επαγγελματικής δραστηριότητας, με ιδιαίτερη έμφαση στις περιπτώσεις ρύπανσης που μπορεί να προκληθούν από δραστηριότητες προς το δημόσιο συμφέρον και υπό καθεστώς αρμοδιότητας που έχει ανατεθεί από το νόμο.

Το ΔΕΕ, στη συγκεκριμένη υπόθεση, τόνισε ότι η πρόληψη και αποκατάσταση των περιβαλλοντικών ζημιών πρέπει να επιτυγχάνεται σύμφωνα με την αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει», η οποία αποτελεί θεμελιώδη αρχή της κοινοτικής πολιτικής για το περιβάλλον και συνδέεται στενά με την έννοια της αειφόρου ανάπτυξης. Συγκεκριμένα, η αρχή αυτή επιβάλλει στους φορείς εκμετάλλευσης – των οποίων οι επαγγελματικές δραστηριότητες ενέχουν κίνδυνο ή προξενούν περιβαλλοντική ζημία – να επωμίζονται οικονομική ευθύνη για τη ρύπανση.

Στόχος είναι να παρακινούνται οι υπεύθυνοι να λαμβάνουν προληπτικά μέτρα και να υιοθετούν βέλτιστες πρακτικές για την ελαχιστοποίηση των κινδύνων περιβαλλοντικής ζημίας.

Η απόφαση υπογραμμίζει την ανάγκη για καθορισμό και αξιολόγηση της περιβαλλοντικής ζημίας υπό το πρίσμα των τοπικών συνθηκών, προκειμένου να διασφαλιστεί η αποτελεσματική αποκατάσταση των πληγέντων περιοχών.

Το ΔΕΕ διευκρίνισε ότι η έννοια της «συνήθους διαχείρισης των τοποθεσιών» που αναφέρεται στην οδηγία περιλαμβάνει τις δραστηριότητες που διεξάγονται σε συμφωνία με τα έγγραφα στόχων και τις προηγούμενες πρακτικές των ιδιοκτητών ή φορέων εκμετάλλευσης. Σε αυτό το πλαίσιο, εξετάστηκε και η αρμοδιότητα των φορέων που λειτουργούν προς το δημόσιο συμφέρον για να καθοριστεί αν η δραστηριότητά τους εμπίπτει στην έννοια της επαγγελματικής δραστηριότητας, κατά το Άρθρο 2(7) της οδηγίας.

Η απόφαση τούτη είναι σημαντική καθώς ενισχύει τη διασφάλιση της αρχής «ο ρυπαίνων πληρώνει», καθιστώντας τους υπεύθυνους, οικονομικά υπόλογους, για την περιβαλλοντική ζημία που προκαλούν. Παράλληλα, αναδεικνύει τον διττό στόχο της Οδηγίας [2004/35/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου](#): αφενός μεν την πρόληψη της περιβαλλοντικής ζημίας και αφετέρου δε την αποκατάστασή της, με βάση την αξιολόγηση των τοπικών συνθηκών και των συγκεκριμένων περιστάσεων της εκάστοτε περίπτωσης.

Καταληκτικά, η συγκεκριμένη απόφαση αναδεικνύει την ανάγκη για καθορισμό υπεύθυνων φορέων, ανεξάρτητα από το αν η δραστηριότητά τους εκτελείται για το δημόσιο συμφέρον, εφόσον αυτή μπορεί να προκαλέσει περιβαλλοντική ζημία. Η αυστηρή εφαρμογή της αρχής της περιβαλλοντικής ευθύνης συμβάλλει στην επίτευξη των περιβαλλοντικών στόχων της ΕΕ, ενθαρρύνοντας ταυτόχρονα την υιοθέτηση υπεύθυνων πρακτικών από τους φορείς εκμετάλλευσης.

3.2.8 Συσκευασίες και Απορρίμματα

Η απόφαση [C-104/2017](#) του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΔΕΕ) αφορά την εφαρμογή της Οδηγίας [1994/62/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου](#) για τις συσκευασίες και τα απορρίμματα συσκευασίας και τη συμβατότητα ενός εθνικού μέτρου με την αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει».

Η υπόθεση εξετάζει τη νομική υποχρέωση καταβολής εισφοράς από εταιρείες που διαθέτουν συσκευασμένα προϊόντα στην αγορά, χωρίς να επεμβαίνουν στις συσκευασίες αυτές ή να τις μετατρέπουν σε απορρίμματα.

Το Δικαστήριο διασαφηνίζει ότι η αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει», που κατοχυρώνεται στο άρθρο 15 της Οδηγίας [1994/62/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου](#), επιτάσσει ότι το οικονομικό κόστος της διαχείρισης των απορριμμάτων πρέπει να βαρύνει τους παράγοντες που σχετίζονται με τη μετατροπή των συσκευασιών σε απορρίμματα.

Ως προς τα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης, η εταιρεία *Cali Esprou*, η οποία πωλούσε προϊόντα ήδη συσκευασμένα, δεν είχε καμία παρέμβαση στις συσκευασίες και υποστήριξε ότι δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ως «ρυπαίνων», ούτε να της επιβληθεί η υποχρέωση καταβολής της εισφοράς σε εθνικό περιβαλλοντικό ταμείο. Το ΔΕΕ αναγνώρισε ότι η επιβολή χρηματικών υποχρεώσεων σε μεσάζοντες ή διανομείς πρέπει να συνάδει με την ευθύνη που έχουν για τη διαχείριση των απορριμμάτων που παράγονται από τις συσκευασίες. Το άρθρο 15 της οδηγίας απαιτεί από τα κράτη μέλη να εξασφαλίζουν ότι οι οικονομικοί παράγοντες που συμμετέχουν στη μετατροπή των συσκευασιών σε απόβλητα είναι υπεύθυνοι για την κάλυψη του κόστους συλλογής, ανάκτησης και ανακύκλωσης των απορριμμάτων αυτών. Ειδικότερα, το ΔΕΕ υπογραμμίζει ότι η υποχρέωση ευθύνης πρέπει να βασίζεται στην άμεση συμβολή ενός παράγοντα στη δημιουργία απορριμμάτων. Συνεπώς, εάν μια

εταιρεία, όπως η *Cali Esprou*, απλώς διανέμει ήδη συσκευασμένα προϊόντα χωρίς να μεταβάλλει τις συσκευασίες ή να συμμετέχει στη διαδικασία δημιουργίας απορριμμάτων, δεν μπορεί να θεωρηθεί «ρυπαίνων» κατά την έννοια της αρχής «ο ρυπαίνων πληρώνει».

Η συγκεκριμένη απόφαση διαθέτει βαρύνουσα σημασία, διότι, καθορίζει τα κριτήρια ευθύνης για τη διαχείριση απορριμμάτων συσκευασίας, διασφαλίζοντας τη δικαιοσύνη και ακρίβεια στην εφαρμογή της αρχής «ο ρυπαίνων πληρώνει». Παράλληλα, η απόφαση προστατεύει τις εταιρείες που δεν εμπλέκονται ουσιαστικά στη δημιουργία απορριμμάτων από υπέρμετρες οικονομικές επιβαρύνσεις, προωθώντας την αναλογικότητα και την εύλογη επιβολή μέτρων από τα κράτη μέλη για την επίτευξη των περιβαλλοντικών στόχων της ΕΕ.

4. ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ

4.1. Η Αρχή «Ο Ρυπαίνων Πληρώνει» στη Νομολογία:

- **Σύγκριση Ελληνικών και Διεθνών Δικαστικών Αποφάσεων**

Η αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει» αποτελεί θεμελιώδη αρχή της περιβαλλοντικής πολιτικής, η οποία κατοχυρώνεται τόσο στο εθνικό όσο και στο διεθνές δίκαιο. Στόχος της είναι η οικονομική και περιβαλλοντική ευθύνη να βαρύνει τον φορέα που προκαλεί περιβαλλοντική ζημία ή εκτελεί δραστηριότητες υψηλού περιβαλλοντικού κινδύνου. Στην ελληνική και διεθνή νομολογία, η αρχή αυτή εφαρμόζεται ευρέως για την προστασία του περιβάλλοντος, την πρόληψη ζημιών, την αποκατάσταση υποβαθμισμένων περιοχών και τη χρηματοδότηση βιώσιμων πρακτικών. Παράλληλα, αναδεικνύονται διαφοροποιήσεις στις προσεγγίσεις, με τις ελληνικές δικαστικές

αποφάσεις να εστιάζουν κυρίως σε συγκεκριμένα έργα και τοπικές περιβαλλοντικές προκλήσεις, ενώ οι διεθνείς αποφάσεις δίνουν έμφαση στη συστημική προσέγγιση, την ενσωμάτωση περιβαλλοντικών κινήτρων και την εναρμόνιση με τις ενωσιακές πολιτικές.

Στην ελληνική έννομη τάξη, οι σχετικές δικαστικές αποφάσεις βασίζονται κυρίως στο Σύνταγμα (άρθρο 24Σ) και στο πλέγμα των διατάξεων του εθνικού δικαίου, όπως κυρίως προβλέπονται στους Νόμους 1650/1986, 4014/2011 & 4042/2012. Το ΣτΕ και τα διοικητικά δικαστήρια εντάσσουν τη νομολογία τους στις απαιτήσεις της ενωσιακής νομοθεσίας, κυρίως μέσω οδηγιών όπως η *Οδηγία 2000/60/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου* (για τα ύδατα) και η *Οδηγία 2008/98/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου* (για τα απόβλητα). Ειδικό βάρος δίνεται στις Μελέτες Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (ΜΠΕ) και την έγκριση περιβαλλοντικών όρων για έργα και δραστηριότητες που ενδέχεται να επηρεάσουν το περιβάλλον. Στη διεθνή έννομη τάξη, το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΔΕΕ) επικεντρώνεται στην ενιαία εφαρμογή των ενωσιακών οδηγιών και την προώθηση της αρχής «ο ρυπαίνων πληρώνει» ως βασικού εργαλείου για την επίτευξη βιώσιμης ανάπτυξης. Οι υποθέσεις που εξετάζονται περιλαμβάνουν την προστασία των υδάτων, τη διαχείριση αποβλήτων, τη μείωση εκπομπών CO₂ και τη φορολογική πολιτική. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στις αρχές της πρόληψης, της προφύλαξης και της επανόρθωσης των ζημιών στην πηγή.

Η ερμηνεία της αρχής διαφοροποιείται μεταξύ ελληνικών και διεθνών αποφάσεων. Στις ελληνικές υποθέσεις, η αρχή εφαρμόζεται κυρίως ως μηχανισμός καταλογισμού ευθύνης για την αποκατάσταση περιβαλλοντικής ζημίας ή την επιβολή προστίμων. Για παράδειγμα, στην απόφαση ΣτΕ 933/2022, επιβεβαιώνεται η ευθύνη επιχείρησης που δεν συμμετείχε σε εγκεκριμένο σύστημα διαχείρισης αποβλήτων, ενώ στην απόφαση

159/2023 του Εφετείου Πειραιά επιβάλλεται αστική ευθύνη για τη ρύπανση που προκάλεσε το ναυάγιο κρουαζιερόπλοιου. Στις διεθνείς υποθέσεις, η αρχή εφαρμόζεται ολιστικά, περιλαμβάνοντας όχι μόνο την αποκατάσταση της ζημίας αλλά και την πρόληψη μέσω οικονομικών εργαλείων, όπως οι φόροι και τα περιβαλλοντικά τέλη.

Η απόφαση C-694/22 του ΔΕΕ καταδεικνύει πώς η αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει» μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την ενίσχυση της περιβαλλοντικής φορολόγησης, ενώ η απόφαση C-181/2020 τονίζει την ευθύνη χρηματοδότησης της διαχείρισης αποβλήτων από τους παραγωγούς, διασφαλίζοντας ότι το κόστος δεν μετακυλίεται στην κοινωνία.

Οι ελληνικές αποφάσεις εστιάζουν συχνά στις περιβαλλοντικές επιπτώσεις συγκεκριμένων έργων. Η απόφαση ΣτΕ 144/2024 αναγνωρίζει τη σημασία της βιώσιμης διαχείρισης υδάτινων πόρων και της ενεργειακής πολιτικής, κρίνοντας το Υδροηλεκτρικό Έργο Μεσοχώρας συμβατό με το εθνικό και ενωσιακό δίκαιο. Παρομοίως, η απόφαση ΣτΕ 938/2024 υποστηρίζει την υλοποίηση του έργου «Ολοκληρωμένη Διαχείριση Απορριμμάτων Πελοποννήσου» ως μοντέλου βιώσιμης διαχείρισης αποβλήτων. Αντίθετα, οι διεθνείς αποφάσεις αντιμετωπίζουν περιβαλλοντικές προκλήσεις σε μεγαλύτερη κλίμακα. Στην υπόθεση [C-525/2020](#) του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΔΕΕ), το ΔΕΕ επιβεβαιώνει τη σημασία της διατήρησης της καλής κατάστασης των υδάτων βάσει της [Οδηγίας 2000/60/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου](#) (για τα ύδατα), ενώ στην απόφαση [C-626/2022](#) του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΔΕΕ) προωθείται η χρήση Βέλτιστων Διαθέσιμων Τεχνικών (BAT) για τη μείωση των εκπομπών από βιομηχανικές εγκαταστάσεις. Η ελληνική νομολογία συμβάλλει στην ενίσχυση των περιβαλλοντικών προτύπων, καθορίζοντας κανόνες για την αξιολόγηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων και την αποκατάσταση των ζημιών. Οι αποφάσεις λειτουργούν ως πρότυπα για τη

συμμόρφωση έργων και δραστηριοτήτων με την εθνική και ευρωπαϊκή νομοθεσία. Η απόφαση ΣτΕ 1885/2023, για παράδειγμα, υπογραμμίζει τη σημασία της τήρησης των περιβαλλοντικών όρων για την έγκριση αιολικών και φωτοβολταϊκών σταθμών.

Αντίστοιχα, οι διεθνείς αποφάσεις έχουν συστημικό αντίκτυπο, θέτοντας νομολογιακά προηγούμενα που επηρεάζουν τη νομοθεσία και τις πολιτικές των κρατών μελών. Η απόφαση [C-694/2022](#) του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΔΕΕ) καθορίζει τα όρια της περιβαλλοντικής φορολόγησης, ενώ η [C-297/2019](#) του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΔΕΕ) ενισχύει τη σύνδεση της περιβαλλοντικής ευθύνης με τη βιώσιμη ανάπτυξη.

Οι ελληνικές αποφάσεις συνδέουν τη βιωσιμότητα με τη συμμόρφωση σε τοπικό επίπεδο. Η έμφαση δίνεται στην ισορροπία μεταξύ ανάπτυξης και προστασίας του περιβάλλοντος, όπως αποτυπώνεται στην υπ'αριθμ απόφαση 144/2024 ΣτΕ για τη σύνδεση ενεργειακής και περιβαλλοντικής πολιτικής. Οι διεθνείς αποφάσεις, από την άλλη, υιοθετούν μια περισσότερο στρατηγική προσέγγιση, ενσωματώνοντας τη βιωσιμότητα στη φορολογία, τη διαχείριση αποβλήτων και την προστασία των φυσικών πόρων. Η απόφαση [C-181/2020](#) του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΔΕΕ), για παράδειγμα, προωθεί τη βιωσιμότητα μέσω της αποτελεσματικής ανακύκλωσης των

αποβλήτων.

Σχήμα 1: Το γράφημα παρουσιάζει τη συνεισφορά κάθε θεματολογίας στις ελληνικές δικαστικές αποφάσεις που σχετίζονται με την αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει».

Σχήμα 2: Το γράφημα παρουσιάζει τη συνεισφορά κάθε θεματολογίας στις διεθνείς δικαστικές αποφάσεις που σχετίζονται με την αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει».

Τα Σχήματα 1 και 2 αποτυπώνουν τη συνεισφορά των θεματολογιών στις ελληνικές και διεθνείς δικαστικές αποφάσεις, αναδεικνύοντας τις προτεραιότητες και τις διαφορετικές εστιάζσεις μεταξύ των δύο κατηγοριών. Στις ελληνικές αποφάσεις, η διαχείριση αποβλήτων καταλαμβάνει σημαντικό ποσοστό, υπογραμμίζοντας τη συχνότητα υποθέσεων σχετικών με την περιβαλλοντική ευθύνη στη διαχείριση απορριμμάτων. Η θαλάσσια ρύπανση αποτελεί επίσης σημαντική κατηγορία, αντικατοπτρίζοντας τη σημασία της ναυτιλίας και της προστασίας των υδάτινων πόρων στη χώρα. Παράλληλα, οι ανανεώσιμες πηγές ενέργειας (ΑΠΕ) επιβεβαιώνουν τη σύνδεση με την ενεργειακή μετάβαση της Ελλάδας. Η κατανομή φανερώνει την έμφαση σε πρακτικά περιβαλλοντικά ζητήματα που επηρεάζουν τόσο την ποιότητα ζωής όσο και την οικονομική ανάπτυξη.

Αντίθετα, στις διεθνείς αποφάσεις, κυριαρχούν οι κατηγορίες της βιομηχανικής ρύπανσης και της διαχείρισης αποβλήτων, υποδεικνύοντας την παγκόσμια πρόκληση ελέγχου της βιομηχανικής δραστηριότητας. Η διαχείριση συσκευασιών, αν και λιγότερο εμφανής στις ελληνικές αποφάσεις, αποτελεί βασική κατηγορία στις διεθνείς, αντανακλώντας την εναρμόνιση με ευρωπαϊκές οδηγίες. Οι ανανεώσιμες πηγές ενέργειας (ΑΠΕ) εμφανίζονται περιορισμένα, γεγονός που υποδηλώνει ότι σε διεθνές επίπεδο οι προτεραιότητες εστιάζουν περισσότερο σε άλλες θεματικές.

4.2 Κοινά Σημεία και Διαφορές

Παρά τις διαφορές στις προσεγγίσεις, οι ελληνικές και διεθνείς αποφάσεις συγκλίνουν στα εξής:

1. Ευθύνη του ρυπαίνοντος: Είτε αφορά τη ρύπανση υδάτων (π.χ. [C-525/2020](#) του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΔΕΕ) είτε την αποκατάσταση περιοχών (π.χ. ΣτΕ 159/2023), το κόστος αποκατάστασης βαρύνει τον υπεύθυνο.
2. Βιώσιμη ανάπτυξη: Και οι δύο προσεγγίσεις προωθούν τη βιώσιμη ανάπτυξη μέσα από τη συμμόρφωση με περιβαλλοντικούς όρους και τη χρήση τεχνολογιών που μειώνουν τις επιπτώσεις στο περιβάλλον.
3. Πρόληψη: Η προληπτική δράση είναι κεντρική, ιδιαίτερα στις διεθνείς αποφάσεις, όπου η συστηματική εφαρμογή μέτρων πρόληψης (π.χ. ΒΔΤ στην απόφαση [C-626/2022](#) του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΔΕΕ)) αναδεικνύεται ως βασικό εργαλείο.
4. Ευθυγράμμιση με το ενωσιακό δίκαιο: Οι ελληνικές αποφάσεις ενσωματώνουν ευρωπαϊκές οδηγίες, ενώ οι διεθνείς αποφάσεις καθοδηγούν την ερμηνεία τους.

Ωστόσο, οι διαφορές δε σε μια προσπάθεια συγκριτικής προσέγγισης εστιάζουν στα εξής σημεία:

1. Φύση διαφορών προς επίλυση: Οι ελληνικές αποφάσεις συχνά ασχολούνται με τοπικά ζητήματα, όπως π.χ. η ρύπανση από ναυάγια, ενώ οι διεθνείς αποφάσεις έχουν συστημικό χαρακτήρα, θέτοντας κανόνες για ολόκληρη την ΕΕ.
2. Οικονομικά εργαλεία: Το ΔΕΕ χρησιμοποιεί τη φορολόγηση και τα περιβαλλοντικά τέλη ως μέσα επίτευξης της αρχής «ο ρυπαίνων πληρώνει», όπως στην απόφαση [C-624/2022](#) του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΔΕΕ), ενώ οι ελληνικές αποφάσεις επικεντρώνονται κυρίως στην επιβολή προστίμων και αποζημιώσεων.
3. Νομολογιακά προηγούμενα: Οι διεθνείς αποφάσεις δημιουργούν νομολογιακά πρότυπα για όλα τα κράτη-μέλη, ενώ οι ελληνικές αποφάσεις έχουν περισσότερο τοπικό χαρακτήρα.

4. ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ

Η εφαρμογή της αρχής «ο ρυπαίνων πληρώνει» στην Ελλάδα συναντά πολλαπλά εμπόδια που σχετίζονται με νομικές, οικονομικές και κοινωνικές παραμέτρους. Παρά την πρόοδο στη νομοθεσία και τη δικαστική πρακτική, εξακολουθούν να υπάρχουν σημαντικές προκλήσεις.

- Νομικά εμπόδια: Στο νομικό πεδίο παρατηρείται έλλειψη σαφήνειας σε ορισμένες διατάξεις και δυσκολία εναρμόνισης με το ευρωπαϊκό δίκαιο. Οι καθυστερήσεις στην έκδοση δικαστικών αποφάσεων και η έλλειψη εξειδίκευσης των δικαστικών λειτουργών επιδεινώνουν την κατάσταση. Παράλληλα, οι

μηχανισμοί επιβολής κυρώσεων συχνά αποδεικνύονται ανεπαρκείς, υπονομεύοντας τη δυνατότητα αποτροπής των παραβατικών πρακτικών.

- Οικονομικές προκλήσεις: Οι υψηλές δαπάνες για την αποκατάσταση περιβαλλοντικών ζημιών και η αδυναμία πολλών επιχειρήσεων να επενδύσουν σε πρότυπα περιβαλλοντικής συμμόρφωσης αποτελούν σημαντικά εμπόδια. Το κράτος αντιμετωπίζει επίσης περιορισμούς στους οικονομικούς πόρους, ως αποτέλεσμα να μην μπορεί να υποστηρίξει αποτελεσματικά δράσεις πρόληψης και αποκατάστασης.
- Κοινωνικά εμπόδια: Η έλλειψη περιβαλλοντικής συνείδησης στους πολίτες και η περιορισμένη αποδοχή μέτρων που απαιτούν οικονομική συμμετοχή υπονομεύουν την επιτυχία της αρχής. Συχνά, η απουσία ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης επιτείνει τη δυσπιστία απέναντι σε πολιτικές που στοχεύουν στην περιβαλλοντική προστασία.

Προκειμένου να υπερκεραστούν τα ως άνω εμπόδια, απαιτούνται συγκεκριμένες παρεμβάσεις και μεταρρυθμίσεις. Βασικό βήμα αποτελεί η αναμόρφωση του νομικού πλαισίου, ώστε να εξασφαλίζεται σαφήνεια και εφαρμοσιμότητα. Παράλληλα, η βελτίωση της διαφάνειας στους μηχανισμούς ελέγχου και η αυστηρότερη επιβολή κυρώσεων μπορούν να ενισχύσουν την εμπιστοσύνη στο σύστημα. Η ενίσχυση της δικαστικής πρακτικής, μέσω της εξειδίκευσης δικαστών και της ταχύτερης εκδίκασης υποθέσεων, είναι κρίσιμης σημασίας. Επιπλέον, η αύξηση των διαθέσιμων οικονομικών πόρων για την υιοθέτηση *πράσινων τεχνολογιών* και την υλοποίηση έργων αποκατάστασης αποτελεί προτεραιότητα. Η περιβαλλοντική εκπαίδευση και η ευαισθητοποίηση των πολιτών θα μπορούσαν να συμβάλουν στη διαμόρφωση

περιβαλλοντικής συνείδησης, ενισχύοντας την αποδοχή μέτρων που ενσωματώνουν την αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει». Σε διεθνές επίπεδο, η συνεργασία με οργανισμούς και η υιοθέτηση καλών πρακτικών από άλλα κράτη μπορεί να προσφέρει πολύτιμα εργαλεία για τη βελτίωση της περιβαλλοντικής πολιτικής. Η επιτυχία της αρχής «ο ρυπαίνων πληρώνει» στην Ελλάδα εξαρτάται από τη συντονισμένη δράση όλων των εμπλεκόμενων φορέων, τη βελτίωση της νομοθεσίας και της δικαστικής πρακτικής, καθώς και την καλλιέργεια περιβαλλοντικής συνείδησης. Η επίτευξη αυτών των στόχων είναι απαραίτητη για την προώθηση της βιωσιμότητας και της περιβαλλοντικής προστασίας στη χώρα.

6. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η παρούσα μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία με αντικείμενο έρευνας την αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει» αποτελεί μια σημαντική συμβολή στη μελέτη και κατανόηση της εφαρμογής της αρχής αυτής στην Ελλάδα, προσφέροντας πολύτιμα ευρήματα, ερμηνευτικές προσεγγίσεις και κατευθύνσεις για μελλοντική έρευνα. Μέσα από τη συστηματική ανάλυση των δικαστικών αποφάσεων, της νομοθεσίας και των θεσμικών παραμέτρων, επιχειρείται να διαφωτιστούν οι προκλήσεις και να αναδειχθούν προοπτικές για τη βελτίωση του πλαισίου περιβαλλοντικής διαχείρισης.

Ως κύρια δε ευρήματα θέτονται τα ακόλουθα σε αδρές γραμμές:

- Η έρευνα ανέδειξε την πρόοδο που έχει επιτευχθεί στην ενσωμάτωση της αρχής «ο ρυπαίνων πληρώνει» στην ελληνική έννομη τάξη, αλλά και τα εμπόδια που περιορίζουν την πλήρη εφαρμογή της.

- Νομοθετικά, παρατηρείται συχνά ασάφεια και ασυνέπεια σε ορισμένες διατάξεις που καθιστούν δύσκολη τη συστηματική εφαρμογή της αρχής. Η έλλειψη ειδικών μέτρων για την αποκατάσταση περιβαλλοντικών ζημιών περιορίζει την αποτελεσματικότητα του πλαισίου.
- Στη δικαστική πρακτική, παρά τη θετική τάση ενίσχυσης της αρχής, παραμένουν προκλήσεις, όπως η δυσκολία εντοπισμού του υπεύθυνου ρυπαίνοντος, ειδικά σε περιπτώσεις διάχυτης ρύπανσης.
- Σε επίπεδο οικονομικής κεντρικής ενίσχυσης, η ανεπαρκής χρηματοδότηση μηχανισμών πρόληψης και αποκατάστασης περιβαλλοντικών ζημιών, καθώς και η έλλειψη κινήτρων για τις επιχειρήσεις να υιοθετήσουν βιώσιμες πρακτικές, παραμένουν σημαντικά εμπόδια.
- Κοινωνικά, η περιορισμένη περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση και οι αντιδράσεις των τοπικών κοινωνιών σε μέτρα προστασίας του περιβάλλοντος επιβραδύνουν την υλοποίηση σχετικών πολιτικών.

Εντούτοις παρά τις προκλήσεις, η έρευνα ανέδειξε επίσης σημαντικές ευκαιρίες. Η αναγνώριση της αρχής από το Συμβούλιο της Επικρατείας και από τα πολιτικά ελληνικά δικαστήρια προσφέρει ένα ισχυρό θεμέλιο για τη διεύρυνση της εφαρμογής της. Παράλληλα, η αυξανόμενη εναρμόνιση με την ενωσιακή νομοθεσία δημιουργεί θετικές προοπτικές για την ενίσχυση της περιβαλλοντικής διαχείρισης. Η εργασία συνεισφέρει ουσιαστικά στη συζήτηση γύρω από την αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει», τόσο σε θεωρητικό όσο και σε πρακτικό επίπεδο. Μέσω της ανάλυσης της νομολογίας, όπως η απόφαση ΣτΕ 144/2024 που αφορά το Υδροηλεκτρικό Έργο Μεσοχώρας και άλλες σχετικές αποφάσεις, η εργασία παρέχει μια ολοκληρωμένη εικόνα για την

ερμηνεία της αρχής από τα ελληνικά δικαστήρια. Επιπλέον, η παρούσα εργασία επιχειρεί να εξετάσει τη σύνδεση της αρχής με τις πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης, φωτίζοντας τον τρόπο με τον οποίο το ενωσιακό δίκαιο επηρεάζει τη διαμόρφωση της εθνικής νομοθεσίας. Το έργο συμβάλλει στην κατανόηση της σχέσης μεταξύ περιβαλλοντικής προστασίας και οικονομικής ανάπτυξης, προσφέροντας προτάσεις για τη διαμόρφωση μιας βιώσιμης πολιτικής που θα ενισχύει τη χρήση φυσικών πόρων με υπεύθυνο και βιώσιμο τρόπο .

7. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Άρειος Πάγος 657/2020 – Ευθύνη για θαλάσσια ρύπανση σε τουριστικούς λιμένες.

Άρειος Πάγος 659/2020 – Θαλάσσια ρύπανση λόγω πυρκαγιάς σε ελλιμενισμένο σκάφος.

Άρειος Πάγος 783/2021 – Θαλάσσια ρύπανση και εφαρμογή της Διεθνούς Σύμβασης Ευθύνης 1992.

Βαφειάδου, Ν., Γεωργιάδου, Μ., Λάμπου, Φ., Παυλάκη, Σ., Σταυρακίδης, Τ., Τσούμας, Β., Χαλκιαδάκη, Μ., Χριστιανοπούλου, Ε. (2015). Εφαρμογές Ειδικών Αστικών Νόμων. Αθήνα: Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, σελ 180.

ΔΕΕ C-104/2017 Συσκευασίες και απορρίμματα - Οδηγία 94/62/EK - Εφαρμογή της αρχής «ο ρυπαίνων πληρώνει».

ΔΕΕ C-129/2016 Ατμοσφαιρική ρύπανση και περιβαλλοντική ευθύνη - Οδηγία 2004/35/EK.

ΔΕΕ C-139/2020 Φορολογία ενεργειακών προϊόντων - Οδηγία 2003/96/EK.

ΔΕΕ C-15/2019 Απόβλητα - Οδηγία 1999/31/EK - Αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει».

ΔΕΕ C-181/2020 Απόβλητα ηλεκτρικού και ηλεκτρονικού εξοπλισμού - Οδηγία 2012/19/EE.

ΔΕΕ C-297/2019 Περιβαλλοντική ευθύνη - Οδηγία 2004/35/EK.

ΔΕΕ C-343/2021 Κοινή Γεωργική Πολιτική - Γεωργοπεριβαλλοντικές ενισχύσεις - Κανονισμός 1974/2006 και 73/2009.

ΔΕΕ C-43/2021 Ολοκληρωμένη πρόληψη και έλεγχος ρύπανσης - Έννοια «ουσιαστικής μετατροπής».

ΔΕΕ C-525/2020 Πολιτική των υδάτων - Οδηγία 2000/60/EK - Απαγόρευση υποβάθμισης των επιφανειακών υδάτων.

ΔΕΕ C-626/2022 Βιομηχανικές εκπομπές - Οδηγία 2010/75/ΕΕ - Ολοκληρωμένη πρόληψη και έλεγχος ρύπανσης.

ΔΕΕ C-694/2022 Περιβάλλον - Άρθρο 110 ΣΛΕΕ - Τέλη κυκλοφορίας και αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει».

Διεθνής Σύμβαση Ευθύνης 1992 – Ευθύνη για ζημιές από διαρροή πετρελαίου στη θάλασσα.

Διοικητικό Πρωτοδικείο Αθηνών 2921/2020 – Περιβαλλοντικές παραβάσεις και διοικητικά πρόστιμα.

Διοικητικό Πρωτοδικείο Αθηνών 5179/2020 – Διοικητικές κυρώσεις για παραβάσεις περιβαλλοντικής νομοθεσίας σε λατομεία.

Διοικητικό Πρωτοδικείο Αθηνών 6884/2021 – Περιβαλλοντικές παραβάσεις από εργοστάσιο ξήρανσης ελαιοπυρήνα.

Ελληνική Δημοκρατία. (1986). Νόμος 1650/1986 για την προστασία του περιβάλλοντος.

Ελληνική Δημοκρατία. (2012). Νόμος 4042/2012 για την ποινική προστασία του περιβάλλοντος.

Εφετείο Πειραιώς 159/2023 – Ευθύνη για θαλάσσια ρύπανση από ναυάγιο κρουαζιερόπλοιου στην Καλντέρα.

Κανονισμός (ΕΚ) 1974/2006 Λεπτομερείς κανόνες εφαρμογής για τη στήριξη της αγροτικής ανάπτυξης από το ΕΓΤΑΑ.

Κανονισμός (ΕΚ) 73/2009 Κοινά καθεστώτα άμεσης στήριξης για τους γεωργούς στο πλαίσιο της Κοινής Γεωργικής Πολιτικής (ΚΓΠ).

Κασιμάτης, Α. (2009). Κοινωνιολογία του Περιβάλλοντος. Εκδόσεις Παπαζήση.

Μακρογιάννη, Σ. (2012). Η Διεπιστημονικότητα στην Περιβαλλοντική Έρευνα. Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο.

Π. Γαλάνης, Η σημασία, η θέση και η νομολογιακή εφαρμογή των αρχών της προφύλαξης και της πρόληψης στο Ιδιωτικό Δίκαιο Περιβάλλοντος, *Περιβάλλον και Δίκαιο (ΠερΔικ)* 4/2019, σελ. 598-606.

Γ. Παναγοπούλου- Μπέκα, Ο προσδιορισμός του προστατευόμενου έννομου αγαθού υπό την ονομασία «περιβάλλον», *Αρμ* 1994, σ. 251 επ.

Ι. Καράκωστας, Περιβάλλον και Δίκαιο, Γ' Έκδοση, *NOMIKH BIBLIOΘΗKH*, 2011, σ.2.

N. 1650/1986 – Προστασία του περιβάλλοντος.

N. 1650/1986. Άρθρο 29: Αστική ευθύνη.

N. 2939/2001 – Εναλλακτική διαχείριση συσκευασιών και άλλων προϊόντων.

N. 3010/2002 – Εναρμόνιση της περιβαλλοντικής νομοθεσίας με τις ευρωπαϊκές οδηγίες.

N. 4014/2011 – Περιβαλλοντική αδειοδότηση έργων και δραστηριοτήτων.

N. 4042/2012 – Ποινική προστασία του περιβάλλοντος και διαχείριση αποβλήτων.

N. 743/1977 – Προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος.

Οδηγία 1999/31/EK Υγειονομική ταφή των αποβλήτων.

Οδηγία 2000/60/EK – Πλαίσιο δράσης της ΕΕ στον τομέα της πολιτικής των υδάτων.

Οδηγία 2000/60/EK Πλαίσιο δράσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης στον τομέα της πολιτικής των υδάτων.

Οδηγία 2003/87/EK Σύστημα εμπορίας δικαιωμάτων εκπομπής αερίων θερμοκηπίου.

Οδηγία 2003/96/EK Φορολογία ενεργειακών προϊόντων και ηλεκτρικής ενέργειας.

Οδηγία 2004/35/EK Περιβαλλοντική ευθύνη σχετικά με την πρόληψη και αποκατάσταση περιβαλλοντικής ζημίας.

Οδηγία 2004/35/EK. Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και Συμβούλιο, 21ης Απριλίου 2004.

Οδηγία 2008/98/EK – Πλαίσιο για τη διαχείριση των αποβλήτων.

Οδηγία 2010/75/ΕΕ – Ολοκληρωμένη πρόληψη και έλεγχος της ρύπανσης από βιομηχανικές εγκαταστάσεις.

Οδηγία 2010/75/ΕΕ Ολοκληρωμένη πρόληψη και έλεγχος της ρύπανσης (βιομηχανικές εκπομπές).

Οδηγία 2012/19/ΕΕ Απόβλητα ηλεκτρικού και ηλεκτρονικού εξοπλισμού (ΑΗΗΕ).

Οδηγία 94/62/EK – Συσκευασίες και απορρίμματα συσκευασίας.

Οδηγία 94/62/EK Συσκευασίες και απορρίμματα συσκευασίας.

ΟΟΣΑ. (1972). Σύσταση C(72)128 για το Περιβάλλον και την Οικονομική Δραστηριότητα. Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης.

Πατεράκης, Ε. (2015). Οι κοινωνικές επιπτώσεις της επίδρασης του περιβάλλοντος στην υγεία. Μεταπτυχιακή εργασία, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.

ΠΔ 148/2009. Περιβαλλοντική ευθύνη για την πρόληψη και την αποκατάσταση των ζημιών στο περιβάλλον.

Περάκη, Β., & Κωστάκος, Α. (1992). Περιβαλλοντική Εκπαίδευση: Θεωρία και πράξη. Σύγχρονη Εκπαίδευση: Τρίμηνη Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών Θεμάτων, 0(67), 49-58.

Σταματίου, Ε. (2013). Αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει»; - Διερεύνηση εφαρμογής της στην Ελλάδα - Μελέτες περίπτωσης για το φυσικό και ανθρωπογενές περιβάλλον

ΣτΕ 144/2024 – Κατασκευή και λειτουργία Υδροηλεκτρικού Έργου Μεσοχώρας, ενσωμάτωση της αρχής «ο ρυπαίνων πληρώνει» και βιώσιμη διαχείριση υδάτινων πόρων.

ΣτΕ 1885/2023 – Κατηγοριοποίηση έργων ΑΠΕ και συμμόρφωση με την αρχή προφύλαξης και προληπτικής δράσης.

ΣτΕ 1940/2022 – Έγκριση περιβαλλοντικών όρων για έργο ολοκληρωμένης διαχείρισης απορριμμάτων.

ΣτΕ 223/2007. Απόφαση Συμβουλίου της Επικρατείας για την εφαρμογή της αρχής «ο ρυπαίνων πληρώνει».

ΣτΕ 933/2022 – Επιβολή προστίμου σε επιχείρηση για μη συμμετοχή σε σύστημα εναλλακτικής διαχείρισης συσκευασιών.

ΣτΕ 938/2024 – Περιβαλλοντική αδειοδότηση του έργου «Ολοκληρωμένη Διαχείριση Απορριμμάτων Περιφέρειας Πελοποννήσου».

Σύμβαση Λονδίνου 1990 – Πρόληψη θαλάσσιας ρύπανσης από πετρέλαιο.

ΥΠΕΚΑ. Επιθεώρηση και Περιβαλλοντική Ευθύνη.

Φλογαΐτη, Ε. (2011). Περιβαλλοντική Εκπαίδευση για την Αειφορία. Εκδόσεις Πεδίο.

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Carson, R. (1962). Silent Spring. Houghton Mifflin, FAWCETT PUBLICATIONS.

European Commission. Environmental Liability Directive.

European Environment Agency. (2016). Climate change, impacts and vulnerability in Europe 2016.

European Union. (2004). Environmental Liability Directive 2004/35/EC.

Jiang, X., Zhao, H., & Li, J. (2020). Water Pollution and Mitigation Strategies. Environmental Science and Technology, 54(3), 245-259.

Karimi, B., & Samadi, S. (2024). Long-term exposure to air pollution and health impacts. Journal of Environmental Health Science and Engineering, 22, 75–95.

- OECD. (1972).** Recommendation C (72)128 on Guiding Principles concerning International Economic Aspects of Environmental Policies.
- UN Environment Programme (2019).** Global Environment Outlook – GEO-6: Healthy Planet, Healthy People. Cambridge University Press.
- UNEP (2020).** Emissions Gap Report 2020. United Nations Environment Programme.
- UNEP.** Pollution and Environmental Justice: Principles and Challenges.
- United Nations. (1992).** Rio Declaration on Environment and Development.
- WHO (2022).** Air Pollution and Health. World Health Organization.
- Zhang, Y., Luo, W., & Chen, X. (2019).** Soil Pollution and Agricultural Practices. Agricultural Sciences, 11(4), 301-314.

ABSTRACT

The present thesis focuses in the implementation of "the polluter pays" principle and highlighting its importance for environmental protection, the management of natural resources, and sustainable development. This principle, established at the international level and integrated into European and Greek law, promotes the assumption of responsibility by those responsible for environmental damage, ensuring that the economic consequences of pollution are borne by its perpetrators. The thesis is divided into three main parts. The first part presents the theoretical framework of the principle, analyzing its application within the context of environmental policy. It examines the dual dimension of the principle, which includes pollution prevention through proactive measures and environmental restoration in case of damage. In the second part, the legal basis of the principle is analyzed, with an emphasis on the provisions of international and European law, as well as relevant Greek legislative acts. The role of case law is highlighted, with examples from Greek and international court decisions that implement the principle. In the third part, the thesis focuses on the challenges facing the application of the principle in Greece. The main difficulties include the lack of control mechanisms, delays in the imposition of sanctions, and limited technical expertise. Comparative analyses with other countries are also presented, demonstrating the importance of strengthening institutional and economic tools for the effective application of the principle. The thesis concludes with proposals for improving the legal framework and judicial practice in Greece. The need for strengthening control mechanisms, promoting sustainable technologies, raising public awareness, and creating economic incentives for pollution prevention is emphasized. Finally, the importance of collaboration between

the state, businesses, and civil society to promote sustainable development is highlighted.

The thesis provides a comprehensive perspective on the principle of "the polluter pays," showcasing its potential to become a cornerstone of environmental policy and sustainable development in Greece and beyond.

Keywords: Environmental protection, "the polluter pays," Sustainable development, Legal framework